

Massemedienes kildevern i norsk rettspleie

Kandidatnr:

Veileder: Jon T. Johnsen

Leveringsfrist: 26. april 2004

Til sammen 17 093 ord

15.03.2004

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	TEMA OG PROBLEMSTILLING	1
1.2	AVGRENSNINGER	1
1.3	DEN VIDERE FREMSTILLINGEN	2
1.4	RETTSKILDER	2
<u>2</u>	<u>NOEN RETTSLIGE UTGANGSPUNKTER</u>	<u>3</u>
2.1	DEN GENERELLE VITNEPLIKTEN	3
2.1.1	FORKLARINGSPLIKT OVERFOR FORVALTNINGEN	4
2.2	KILDEVERNET – I KORTE TREKK	6
2.3	BEGRUNNELSEN FOR KILDEVERNET	6
2.4	DET RETTSLIGE GRUNNLAGET FOR KILDEVERNET	8
2.4.1	STRAFFEPROSESSLOVEN §125 OG TVISTEMÅLSLOVEN § 209 A	8
2.4.2	GRUNNLOVEN § 100	8
2.4.3	KILDEVERNET ER BESKYTTET AV EMK ART 10	9
<u>3</u>	<u>INNHALDET I KILDEVERNET</u>	<u>12</u>
3.1	PERSONKRETSEN	12
3.1.1	OGSÅ MEDARBEIDERE OMFATTES	12
3.1.2	GJENNOM SITT ARBEID	13
3.2	MEDIENE	14
3.2.1	TRYKT SKRIFT	15
3.3	VIRKNINGER AV KILDEVERNET	16
3.3.1	BETRODD REDAKTØREN TIL BRUK I HANS VIRKSOMHET	18
3.3.2	UPUBLISERT JOURNALISTISK MATERIALE OG EMK ART. 10	19
3.3.3	ANNONSER	21
3.3.4	BETYDNINGEN AV SAMTYKKE FRA KILDEN	21
<u>4</u>	<u>UNNTAK I FRA KILDEVERNET</u>	<u>22</u>
4.1	INNLEDNING	22

4.2	VEKTIGE SAMFUNNSINTERESSER	23
4.3	VESENTLIG BETYDNING FOR SAKENS OPPKLARING	24
4.4	TOTALVURDERINGEN	24
4.4.1	INNLEDNING	24
4.4.2	KILDEN HAR KOMMET MED OPPLYSNINGER OM STRAFFBARE FORHOLD	26
4.4.3	SAKER DER DET ER MISTANKE OM BRUDD PÅ TAUSHETSPLIKT	28
4.4.4	SIVILE SAKER	33
4.5	GENERELLE MOMENTER I VURDERINGEN	34
4.5.1	OPPLYSNINGENES INNHOLD	34
4.5.2	KAN MOTSTRIDENDE HENSYN IVARETAS PÅ ANDRE MÅTER?	36
4.5.3	KONSEKVENSER FOR FREMTIDEN	38
4.5.4	KILDENS MOTIVER	38
4.5.4.1	Andre subjektive forhold hos kilden	39
4.6	OPPSUMMERING	40
<u>5</u>	<u>AVSLUTNING</u>	<u>40</u>
5.1	LITT OM NORSKE AVISERS KILDEBRUK	40
5.2	STÅR KILDEVERNET FOR STERKT?	42
5.3	ER DE GJELDENE KILDEVERNREGLENE HENSIKTMESSIGE?	44
<u>6</u>	<u>KILDER</u>	
	<u>ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.</u>	
6.1	LITTERATUR	48
6.2	FORARBEIDER	49

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Temaet for denne oppgaven er massemedienes kildevern. Kildevernet er et unntak i fra den generelle vitneplikten. Den overordnede problemstillingen i oppgaven er i hvilken grad massemedienes rett til å beskytte sine journalistiske kilder har fått gjennomslag i norsk rett på bekostning av andre hensyn som rettspleien skal ivareta.

Domstolene skal i en konkret sak veie disse hensynene opp mot de hensynene som ligger bak kildevernet. Det er denne skjønnsmessige avveiningen som er viet mest oppmerksomhet i fremstillingen.

Jeg har valgt å behandle både kildevernets stilling i straffeprosessen og i sivilprosessen fordi lovbestemmelsene er likelydende og har blitt tolket likt av Høyesterett. Høyesteretts vurderinger i en straffesak vil derfor være relevante også for sivile saker. Likeledes vil rettens vurderinger i en sivil sak være relevante for straffesaker. Imidlertid vil ulike hensyn kunne ha betydning i sivile saker og i straffesaker. Dette vil jeg komme tilbake til senere i fremstillingen.

Hvor omfattende medienes adgang til å beskytte sine kilder bør være, er et spørsmål det har vært mye debatt rundt. Representanter fra den juridiske profesjon og fra pressen har tradisjonelt stått steilt i mot hverandre.¹ I dag har debatten langt på vei stilnet, selv om uenigheten om hvor sterkt kildevernet bør stå, ikke nødvendigvis har blitt noe mindre.

1.2 Avgrensninger

Oppgavens tittel er ”Massemedienes kildevern i norsk rettspleie”. Jeg tenker da først og fremst på medienes kildevern i forhold til domstolene, men jeg vil i pkt. 2.1.1 dessuten si noe om kildevernets stilling overfor forvaltningsorganer.

Det er massemedienes medarbeidere sin rett til å beskytte sine kilder dersom de kalles inn som *vitne* som er tema for oppgaven. Derfor har jeg, med noen få unntak,

---

¹ I Nils E. Øy 1994 gjengis deler av den debatten.

valgt å ikke gå inn på reglene om utleveringsplikt og beslag av journalistisk materiale. Dette er imidlertid en nært beslektet problemstilling, og den vil derfor bli berørt i de sammenhenger hvor rettspraksis om dette spørsmålet er relevant for spørsmålet om vitneplikt.

Jeg har heller ikke gått inn på domstolenes adgang til å beslutte at en sak skal gå for lukkede dører når et vitne pålegges å avsløre sine journalistiske kilder. Dette er først og fremst et spørsmål om graden av offentlighet i rettspleien og ligger derfor noe på siden av temaet i denne fremstillingen.

Oppgaven tar for seg kildevernets *rettslige* stilling. Medienes interne regelverk om kildebeskyttelse er kun overfladisk behandlet i forbindelse med vurderingen av medienes kildebruk, se pkt. 5.1.

1.3 Den videre fremstillingen

I den videre fremstillingen vil jeg i kapittel to først gjøre rede for noen rettslige utgangspunkter, herunder den generelle vitneplikten. Jeg vil innledningsvis også beskrive hva kildevernet i korte trekk går ut på, hvilke hensyn som begrunner dette vernet og dets rettslige grunnlag.

I kapittel tre vil jeg mer utfyllende ta for meg hvilke rettigheter kildevernet faktisk gir. Jeg vil her gjøre rede for når kildevernet kommer til anvendelse, hvem som kan påberope seg denne retten og hvilke opplysninger som omfattes. I kapittel fire drøfter jeg domstolenes adgang til å gjøre unntak fra kildevernet. I den forbindelse vil jeg gå inn på de ulike hensyn som kan tilsi at kildevernet bør vike, og hvilke momenter som vil være relevante for domstolens vurdering.

Avslutningsvis vil jeg i kapittel fem vurdere om dagens rettstilstand er tilfredsstillende, og i den forbindelse drøfte om regelverket i dag fungerer etter sitt formål. Jeg vil også gå inn på enkelte problemstillinger knyttet til medienes bruk av anonyme kilder.

1.4 Rettskilder

Kildevernet er regulert i prosesslovgivningen, nærmere bestemt i lov om rettergangsmåten i straffesaker av 22. mai 1981 nr. 25 (strpl.) § 125 og lov om rettergangsmåten for tvistemål av 13. august 1915 nr. 6 (tvml.) § 209a. Disse

bestemmelsene fikk den utformingen de har i dag i 1999.

Allerede i 1986 oppnevnte Justisdepartementet et utvalg som skulle utrede massemedienes rett til kildevern og deres rett til innsyn i, og til å ta referat fra, rettssaker. Dette utvalget (Kildebeskyttelsesutvalget) avga sin utredning i NOU 1988:2, ”*Kildevern og offentlighet i rettspleien*”. På bakgrunn av denne utredningen la Justisdepartementet frem sitt forslag til nye bestemmelser om medienes kildevern i Ot.prp. nr. 55 (1997-98). Disse forarbeidene gir god veiledning for hvordan reglene om kildevernet skal forstås. Til enkelte av de tolkningsspørsmål som bestemmelsene åpner for, finnes det også holdepunkter i Innst.O. nr. 28 (1998-99).

I tillegg finnes det en del avgjørelser fra Høyesterett som tar for seg innholdet i kildevernet. Det fremgår av forarbeidene at også praksis fra tiden før den siste lovendringen være relevant for tolkningen.

Kildevernet er beskyttet av Den Europeiske Menneskerettskonvensjonen, (EMK). Praksis i fra konvensjonsorganene vil derfor være en viktig rettskildefaktor, se pkt 2.4.3.

Noe veiledning kan man også finne i den juridiske litteraturen, men medienes rett til å beskytte sine kilder er behandlet nokså overfladisk i de ulike fremstillingene av sivil - og straffeprosessen.

2 Noen rettslige utgangspunkter

2.1 Den generelle vitneplikten

Utgangspunktet i norsk rettspleie er at alle har en plikt til å forklare seg for domstolene. Dette følger av straffeprosessloven § 108 flg. og tvistemålsloven § 199 flg.

Det er hensynet til sakens opplysning som begrunner reglene om vitneplikt. Det er ønskelig at all informasjon som kan belyse en sak skal komme på bordet under saksgangen. Dette anses som nødvendig for å sikre materielt riktige avgjørelser. Særlig i straffesaker er dette hensynet viktig. Men også i sivile saker vil det være av stor betydning at en sak blir så godt opplyst som mulig, slik at retten kan treffe en korrekt avgjørelse. For eksempel kan resultatet av en tvist mellom et forsikringsselskap og offeret etter en trafikkulykke være helt skjebnesvangert for den trafikkskadde.

Det vil også effektivisere rettergangen at personer som vegrer seg for å gi fullstendige opplysninger kan gis et rettslig pålegg om det. Ettersom rettsvesenet i dag

har et kapasitetsproblem, er det viktig at saker behandles raskt og effektivt. I tillegg kan rettssaker være en kostbar affære for de involverte parter. Det kan også være en følelsesmessig påkjenning. Saksgangen bør også av den grunn ikke være lengre enn nødvendig.

Dersom en nekter å forklare seg til tross for et slikt pålegg om vitneplikt, risikerer man å bli bøtelagt, og å måtte dekke de omkostninger forklaringsvegringen har voldt. Hjemmelen for dette er domstolloven² § 206. I straffesaker har retten også hjemmel for å holde vedkommende i fengslig forvaring frem til han oppfyller sin vitneplikt, se strpl. § 137. Dette krever en ny rettslig kjennelse.

Å fengsle journalister for å fremtvinge en forklaring anses som betenkelig i et demokratisk samfunn, og fengslig forvaring overfor journalister er visstnok bare benyttet én gang.³ I Rt 1953 s. 127 ble lagmannsrettens avgjørelse om å fengsle en redaktør som ikke etterkom et vitnepålegg stående.

I forarbeidene til de någjeldene kildevernbestemmelsene heter det at domstolene bør være like tilbakeholdne med å anvende fengslig forvaring som tidligere.⁴ Jeg vil komme tilbake til spørsmålet om hvordan reglene om vitneplikt i praksis blir overholdt av mediene i pkt. 5.3.

2.1.1 Forklaringsplikt overfor forvaltningen

I tillegg til den alminnelige vitneplikten overfor domstolene, har også visse forvaltningsorganer rett til å kreve opplysninger. Dette gjelder for eksempel Kredittilsynet. Verdipapirhandelloven⁵ § 12-2 sjette ledd gir Kredittilsynet rett til å kreve forklaring fra *enhver* dersom det foreligger mistanke om kursmanipulering, innsidehandel, m.m. I dette avsnittet vil jeg drøfte om kildevernet gjelder også i forhold til denne typen opplysningsplikter.

Utgangspunktet er at unntakene fra vitneplikten overfor domstolene ikke kan anvendes direkte overfor forvaltningen, se Ot.prp. nr. 55 (1997-98) pkt. 3.2.1, nest siste avsnitt. Her sies det at bestemmelsene om kildevern ikke kan ”påberopes som direkte grunnlag for å nekte å gi kildeopplysninger der dette ellers er pålagt”. Se dessuten

---

² Lov om domstolene av 13. august 1915 nr. 5

³ Andenæs 2000 s. 234

⁴ NOU 1988:2 s. 21

⁵ Lov om verdipapirhandel av 19. juni 1997 nr. 79

Andenæs 2000 s. 235 hvor forfatteren slutter seg til en slik forståelse. Dette utgangspunktet ble også lagt til grunn i Rt. 1976 s.1219. I denne saken ble en avisredaktør dømt for brudd på opplysningsplikten som fulgte av den dagjeldene prisloven § 15. Høyesterett slo fast at bestemmelsene om medienes kildevern overfor domstolene ikke skulle anvendes analogisk overfor prisnemden. Opplysningsplikten omfattet altså også pressens medarbeidere.

Saken gjaldt opplysninger om identiteten til en annonsør.⁶ Retten fremhevet at de hensyn som begrunner reglene om pressens kildevern ikke gjorde seg gjeldene i denne saken, og at det på bakgrunn av de konkrete omstendigheter ikke var nødvendig å tolke opplysningsplikten innskrenkende. Høyesterett begrunnet dette med at saken gjaldt den kommersielle delen av avisdriften og ikke avisens redaksjonelle innhold.

En så konkret begrunnelse gjør at man på bakgrunn av denne avgjørelsen ikke kan utelukke at pressen vil ha rett til å beskytte sine kilder, basert på en tilsvarende vurdering som bestemmelsene om kildevernet legger opp til. Slik jeg ser det, er det tvert i mot sannsynlig at Høyesterett ville ha kommet til et annet resultat dersom kilden hadde bidratt med redaksjonelt stoff. Retten sier nettopp at det i *denne* saken ikke forelå sterke nok grunner til å gjøre unntak i fra opplysningsplikten.

De tungtveiende hensynene bak kildevernet kan tilsi at bestemmelser som pålegger en opplysningsplikt overfor forvaltningsorganer bør tolkes innskrenkende i forhold til massemedienes medarbeidere.⁷ I forbindelse med behandlingen av lov om endringer i verdipapirhandelloven § 12-2 sjette ledd, uttaler også Finansdepartementet at opplysningsplikten etter verdipapirhandelloven uansett vil stå tilbake for kildevernets beskyttelse etter EMK.⁸ Det tas altså for gitt at det gjelder et kildevern også overfor forvaltningsorganer etter EMK.

Kildevernet ville dessuten få en begrenset verdi dersom et kontrollorgan kunne kreve de samme opplysninger som massemedienes medarbeidere er fritatt fra å avsløre for domstolene.⁹ Det bør derfor etter mitt syn ikke være anledning til på den måten å omgå

---

⁶ Se punkt 3.3.3

⁷ Dette er naturlig nok også pressens egen oppfatning. Norsk Presseforbund og Norsk Redaktørforening sier i en felles høringsuttalelse til lov om endringer i verdipapirhandelloven § 12-2 sjette ledd at pressefolks kildebeskyttelse også gjelder i forhold til andre offentlige myndigheter enn domstolene, jf. Ot.prp. nr 68 (2002-2003) s. 69

⁸ Ot.prp. nr. 68 (2002-03) s. 71

⁹ Andenæs ser ut til å være av en annen oppfatning, Andenæs 2000 s. 235

kildevernreglene.

Overfor politiet eksisterer det ingen generell forklaringsplikt, heller ikke for pressen. Dette følger av strpl. § 230.

2.2 Kildevernet – i korte trekk

Kildevernet er et unntak fra den generelle vitneplikten i norsk rettspleie. Det er en rett for redaktøren og andre medarbeidere i de nyhetsformidlernes organer til å nekte å røpe identiteten til sine kilder. En *kilde* er den eller de personer medarbeideren har hentet opplysninger fra til bruk i hans virksomhet, eller en person som selv har fremsatt en ytring gjennom media.

Kildevernet er ikke en rett til å nekte å forklare seg for domstolene når det foreligger en vitnestevning, men en rett til å nekte å svare på de spørsmål dersom svaret vil kunne avsløre en kildes identitet.

2.3 Begrunnelsen for kildevernet

Det sentrale hensynet bak kildevernet er ønsket om en fri og åpen informasjonsformidling og meningsdannelse.¹⁰ Presse, radio og fjernsyn har en viktig funksjon som informasjonsformidlere og som organer for debatt og meningsutveksling.

Retten til å beskytte kildenes identitet regnes som en forutsetning for uavhengige og kritiske medier. Personer som vil gi journalister informasjon kan av ulike grunner ønske å være anonyme. Dersom de ikke kan gå til mediene med opplysninger av frykt for at deres identitet vil bli avslørt er det sannsynlig at denne informasjonen aldri vil komme ut. Dette vil begrense allmennhetens tilgang på informasjon.

I et demokratisk samfunn skal massemediene fylle rollen som overvåker av offentlig og privat virksomhet. Særlig for adgangen til å fritt kunne kritisere de styrende organer, ansees kildevernet som avgjørende. Dersom det ikke fantes noe unntak fra vitneplikten for massemedienes medarbeidere, ville dette snevre inn deres tilgang til opplysninger og på den måten hindre dem i deres arbeid med å avdekke kritikkverdige forhold. Nettopp opplysninger som kan gi grunnlag for kritikk er det grunn til å tro at ikke ville komme ut dersom pressen ikke hadde rett til å beskytte sine kilders ønske om å ytre seg

---

¹⁰ NOU 1988:2 s. 14

anonymt.

Kildevernet er derfor anerkjent i lovgivningen i de fleste land som har en reell pressefrihet.¹¹

Et annet hensyn bak kildevernet er at den enkelte bør kunne bruke pressen til å ytre seg offentlig. Meddelelsesfriheten, friheten til å meddele opplysninger og tanker, regnes som et aspekt ved ytringsfriheten.¹² At dette kan gjøres anonymt, bidrar til å styrke den reelle ytringsfriheten.

Det er altså ikke hensynet til det enkelte medieorgan som begrunner kildevernet. Lovgiver har ikke ønsket å gi disse en særrettighet i rettspleien som andre kommersielle virksomheter ikke har. Hensikten er heller ikke å beskytte den enkelte medarbeider mot eventuelle etiske dilemmaer han kan komme opp i dersom han må svare på spørsmål om sine kilders identitet. At han overfor domstolene blir nøtt til å bryte et løfte om taushet kan nok oppleves som meget ubehagelig, men det er et dilemma andre borgere også kan utsettes for når de blir innkalt for å vitne. Begrunnelsen ligger på et samfunnsnivå – det er medienes funksjon som *samfunnsinstitusjon* man ønsker å sikre.

En rett for journalister til å beskytte sine kilder kan få uheldige følger dersom den misbrukes. Når en journalist ikke trenger å oppgi hvor han har fått sin informasjon fra vil han lettere kunne skjule et sviktende kildegrunnlag.

Kildevernet vil også gjøre det mer fristende å bruke massemediene til å sverte andre eller lekket ut opplysninger for egen vinnings skyld. Kildevernet kan også undergrave regler om taushetsplikt i tilfeller hvor hensynene bak kildevernet ikke nødvendigvis gjør seg gjeldene.

Medienes vitneprivilegium går dessuten på tvers av de nevnte hensynene bak den generelle vitneplikten. I straffesaker vil kildevernet kunne gå på bekostning av en effektiv straffeforfølgning og stå i veien for at politiet lykkes i å oppklare saker. I verste fall kan følgen bli at uskyldige dømmes fordi ikke alle fakta kommer på bordet. I en sivil sak vil følgene sjeldent bli like fatale, men som nevnt i pkt. 2.1 kan det få meget uheldige konsekvenser at et sivil krav avgjøres på et sviktende grunnlag.

Å sikre frie og uavhengige massemedier var likevel et avgjørende hensyn for lovgiver. Da kildevernbestemmelsene ble utformet fikk de imidlertid en ordlyd hvor

---

¹¹ L.c.

¹² Eggen 2002 s. 29

man forsøkte å unngå de mest uheldige følgene av journalisters rett til å beskytte sine kilder.

2.4 Det rettslige grunnlaget for kildevernet

2.4.1 Straffeprosessloven §125 og tvistemålsloven § 209 a

Pressens kildevern er regulert i strpl. § 125 og tvml. § 209 a. Disse bestemmelsene er likelydende og fikk den utformingen de har i dag i ved en lovendring i 1999.¹³

Hensikten med denne lovendringen var å styrke kildevernet ved å innsnevre domstolenes adgang til å pålegge vitneplikt.¹⁴ Det fremheves i forarbeidene¹⁵ til de nye bestemmelsene at Høyesterett forut for lovendringen allerede hadde gitt pressen en større adgang til å beskytte sine kilder enn det ordlyden i de eldre bestemmelsene la opp til. Det pekes i den forbindelse på Rt. 1992 s. 39, Rt. 1993 s. 982 og Rt. 1996 s. 180.¹⁶ Lovendringen innebar derfor ikke noen drastisk forandring av rettstilstanden, og rettspraksis forut for denne vil fortsatt være relevant. På visse viktige områder medførte endringen av bestemmelsene riktignok en ytterligere styrking av kildevernet. Dette vil jeg komme tilbake til i punkt 4.4.3 nedenfor.

2.4.2 Grunnloven § 100

Ytringsfriheten er i Norge beskyttet av Grunnloven § 100, men der er tvilsomt om kildevernet nyter noen beskyttelse av denne bestemmelsen.¹⁷ Høyesterett har ikke lagt vekt på § 100 i Grunnloven, verken som hjemmel for kildevernet eller som et tolkningsmoment, i saker der de har behandlet kildevernsspørsmål. Enkelte teoretikere mener på sin side at kildenes rett til å ytre seg anonymt helt klart må være beskyttet av Grunnloven på grunn av den nære sammenhengen kildevernet har til

---

¹³ Lov av 4. juni 1999 nr. 37

¹⁴ Ot.prp. nr. 55 (1997-98) pkt. 3.2.3

¹⁵ Ot.prp. nr. 55 (1997-98) pkt. 3.2.5.2

¹⁶ Ot.prp. nr. 55 (1997-98) pkt. 3.2.6.5

¹⁷ Kildevernet vil imidlertid nyte en indirekte beskyttelse gjennom Grl. § 110 c

meddelselsesfriheten og informasjonsfriheten.¹⁸

Etter EMK ansees medienes kildevern for å være beskyttet av art. 10 om ytringsfrihet, se 2.4.3. Tanken er at kildevernet betraktes som en forutsetning for den frie presse, som igjen er en forutsetning for en reell ytringsfrihet.

Kildevernet kan likevel ikke sies å være en del av det som normalt legges i begrepet ytringsfrihet i klassisk forstand. Ytringsfrihetens kjerne er en rett til fritt å kunne ytre det man måtte ønske, ikke en rett til å nekte å besvare visse spørsmål. Ved å la kildevernet være en del av ytringsfriheten foretar man slik jeg ser det en utvidende tolkning av begrepet.

I Ytringsfrihetskommisjonens forslag til ny § 100 i Grunnloven er kildevernet ment å være omfattet av den beskyttelse ytringsfriheten får.¹⁹ Men kommisjonens utredning sier ingenting om hvorvidt kildevernets beskyttelse bør være sterkere eller svakere enn den er i dag.

Slik jeg ser det er retten til å beskytte journalistiske kilder ikke omfattet av det vernet Grunnloven gir av ytringsfriheten i dag.

2.4.3 Kildevernet er beskyttet av EMK art 10

I dette avsnittet vil jeg gjøre rede for kildevernets beskyttelse etter EMK. Før jeg går inn på det vil jeg innledningsvis si litt om hvorfor dette har betydning for rettstilstanden i Norge.

Etter strpl. § 4 og tvml. § 36a skal det norske regelverket på prosessrettens område tolkes i tråd med EMK, og ved motstrid skal EMK gå foran. EMK var altså også før konvensjonen ble en del av norsk lov gjennom ikrafttreddelsen av menneskerettsloven²⁰ (mnskr.), en viktig rettskildefaktor på prosessrettens område. Etter mnskr. § 3 skal EMK gå foran øvrig norsk lovgivning dersom det er motstrid mellom en norsk bestemmelse og en konvensjonsbestemmelse.

Vernet av menneskerettighetene har også fått en egen bestemmelse i Grunnloven § 110c for ytterligere å styrke dets stilling.

Det finnes mange eksempler fra Høyesteretts praksis på at EMK og avgjørelser fra

---

¹⁸ Rabben 2001 s. 215

¹⁹ NOU 1999:27 pkt. 10.3.3.1

²⁰ Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21. mai 1999 nr. 30

Den europeiske menneskerettsdomstol, (EMD), ansees for å være tungtveiende rettskildefaktorer. I en avgjørelse fra Høyesterett i Rt. 2002 s. 489 sier førstvoterende at ”det må utvilsomt kunne legges til grunn” at den norske bestemmelsen om kildevernet i straffeprosessen ”skal forstås i overensstemmelse med det synet på kildevernet som ble lagt til grunn av EMD i Goodwindommen”. Denne avgjørelsen fra EMD ble også vektlagt i forarbeidene til bestemmelsene om pressens kildevern.²¹

Man kan ikke på bakgrunn av Høyesteretts dom slutte at også fremtidige avgjørelser fra konvensjonsorganene skal være bindende for tolkingen av de norske kildevernbestemmelsene. Men det er all grunn til å tro at også eventuelle senere avgjørelser vil få stor betydning for kildevernets stilling i norsk rett.²²

EMK art 10 gir enhver rett til ytringsfrihet. En side ved ytringsfriheten etter EMK, er retten til å forholde seg taus, den såkalte negative ytringsfriheten.²³ Kildevernet er en frihet til å forholde seg taus om faktiske opplysninger.²⁴ At retten til kildevern er beskyttet av EMK art. 10 ble uten videre slått fast i Goodwin-saken i fra 1996.²⁵

I denne saken var England klaget inn for konvensjonsorganene for brudd på art.10. Saken gjaldt en journalist som hadde mottatt opplysninger om et firmas vanskelige økonomiske situasjon. Det var meget viktig for firmaet at opplysningene ikke ble kjent, fordi det ville gjøre refinansiering svært vanskelig. Engelske domstoler nedla et forbud mot at opplysningene ble offentliggjort, som både avisen der journalisten jobbet og andre publikasjoner måtte rette seg etter. Domstolene krevde også at journalisten skulle avsløre hvem kilden var. Da journalisten nektet å forklare seg, ble han ilagt en bot for å ha vist forakt for retten på 5000 pund.

Spørsmålene om hvorvidt pålegget om å røpe kilden og boten for å ikke etterkomme påbudet innbar ulovlige inngrep i journalistens rett til ytringsfrihet ble tatt opp til behandling av EMD.

EMK åpner for at det kan gjøres begrensninger i ytringsfriheten i nasjonal rett dersom disse begrensningene oppfyller visse krav. Etter art. 10 annet ledd skal et unntak

---

²¹ Ot.prp. nr. 55 (1997-98) pkt. 3.2.2

²² Echhoff 2001 s. 325-332 og Ot.prp. nr. 3 (1998-99) s. 67-70

²³ Eggen 2002 s. 307. Eggen skiller mellom retten til å forholde seg taus om egne meninger og faktiske opplysninger.

²⁴ Om EMK art. 10 sikrer en generell rett til å forholde seg taus om faktiske opplysninger er tvilsomt, se Eggen 2002 s. 312

²⁵ EMD=REF00000559

fra ytringsfriheten ha hjemmel i lov, tjene visse legitime formål og være nødvendige i et demokratisk samfunn. I det siste vilkåret ligger at inngrepet må svare til et tvingende samfunnsmessig behov ("a pressing social need").²⁶ I Goodwin-saken kom EMD til at både det formelle kravet til lovhjemmel og kravet om at formålet med inngrepet skal være legitimt (i denne saken var formålet å beskytte firmaets rettigheter), var oppfylt. Når det gjaldt nødvendighetskravet, sier domstolen at de vektige hensynene som begrunner kildevernet tilsier at et inngrep i denne retten bare kan stå seg dersom de kan forsvares ut fra en "*overriding requirement in the public interest*".²⁷ EMD vektlegger i den forbindelse pressens rolle som "*public watchdog*".

Nødvendighetskravet var etter domstolens syn ikke oppfylt i denne saken. Forbudet som engelske medier hadde fått mot å publisere opplysningene²⁸, ville etter domstolens syn redusere risikoen for offentliggjøring i tilstrekkelig grad til at vitnepålegget ikke kunne sies å være nødvendig. Heller ikke behovet for å avsløre kilden for å hindre nye lekkasjer var i denne saken tilstrekkelig.

Både pålegget om vitneplikt og boten utgjorde dermed et inngrep i ytringsfriheten som ikke var nødvendig i et demokratisk samfunn og derfor i strid med EMK art 10.

Goodwin-saken ble avgjort i Grand Chamber. Det vil si at atten dommere deltar i behandlingen av saken i stedet for ni som er det vanlige. Dette gir dommen større vekt som rettskilde.²⁹ Den er den eneste EMD-avgjørelsen som direkte sier noe om kildevernets intensitet etter EMK art. 10. Den vil derfor ha stor relevans ved drøftelsen av de ulike tolkningsspørsmål som bestemmelsene om kildevernet i straffeprosessloven og tvistemålsloven reiser. Som nevnt over er dette også lagt til grunn av Høyesterett.

Jeg vil derfor komme tilbake til EMDs vurderinger i Goodwin-saken i kapittel 4 om domstolenes adgang til å gjøre unntak i fra kildevernet.

---

²⁶ Møse 2002 s.100

²⁷ Denne sterke ordbruken gir et snevert spillerom for de nasjonale myndighetenes skjønnsutøvelse ("margin of appreciation") i kildevernsspørsmål.

²⁸ Et publiseringsforbud kan sies å være et inngrep i medienes ytringsfrihet, men dette var ikke et spørsmål i saken. Forbudet bidro imidlertid til at inngrepet i kildevernet utgjorde et brudd på EMKs vern av ytringsfriheten.

²⁹ Ordningen har mange likhetstrekk med plenumsbehandling i Høyesterett i norsk rett.

3 Innholdet i kildevernet

I denne delen av fremstillingen vil jeg gjøre rede for dekningsområdet til strpl. § 125 og tvml. § 209a. Siden bestemmelsenes ordlyd er identiske vil dette skje parallelt. I den forbindelse vil jeg også komme inn på EMK art 10.

Jeg vil først drøfte hvem som kan påberope seg kildevernet, og deretter hvilke rettsvirkninger vernet har, herunder hvilke opplysninger det omfatter. Til slutt i dette kapittelet vil jeg si noe om betydningen av et samtykke fra kildene til at deres identitet avsløres.

3.1 Personkretsen

For det første kan redaktøren av et trykt skrift påberope seg kildevernet, jf. bestemmelsenes første ledd, første punktum. Hvilke typer publikasjoner som omfattes av uttrykket ”trykt skrift” vil jeg komme tilbake til nedenfor.

Redaktøren er den som har ansvaret for, og myndighet til å bestemme innholdet i en utgivelse. ”Redaktøren” bør forstås på samme måte som i straffeloven³⁰ § 436 for å skape samsvar mellom regelsettene. Det avgjørende er, som det også fremgår i strl. § 436, ikke stillingsbetegnelsen, men hvilken funksjon vedkommende har.

3.1.1 Også medarbeidere omfattes

Etter annet ledd kan også medarbeiderne i et trykt skrift påberope seg kildevernet. Betingelsen er at de har fått kjennskap til kildens identitet ”gjennom sitt arbeid”. Bestemmelsenes anvendelsesområde blir dermed mye større. Det er ikke bare redaktøren eller journalisten som har rett til å beskytte kildene sine. Som det fremgår av lovteksten vil for eksempel også de som jobber i trykkeriet ha denne adgangen til å nekte å forklare seg. Det medfører at en omfattende krets av personer vil være unntatt fra vitneplikten.

---

³⁰ Almindelig borgerlig Straffelov av 22. mai 1902 nr. 10

3.1.2 Gjennom sitt arbeid

Det fremgår ikke klart, verken av ordlyden eller av forarbeidene, hva som ligger i vilkåret ”gjennom sitt arbeid”. For journalistens vedkommende vil dette vilkåret i de fleste situasjoner fanges opp av kravet om at opplysningene fra kilden må ha blitt betrodd ham til ”bruk i hans virksomhet”, jf. bestemmelsenes første ledd, siste punktum.

Dersom ikke journalisten mottar opplysningene i egenskap av å være journalist kommer altså ikke kildevernet til anvendelse. Dette er en vurdering som vil ha mange fellestrekk med den vurderingen som må foretas etter strpl. § 119 og strl. § 144. Strpl. § 119 forbyr retten å ta i mot forklaring fra visse yrkesgrupper om noe som er ”*betrodd dem i deres stilling*”, og i strl. § 144, som gjelder brudd på yrkesbestemt taushetsplikt, brukes uttrykket ”*betrodd i stillings medfør*”. Vitneforbudet og straffebestemmelsen gjelder altså ikke dersom vedkommende har fått opplysningene tilfeldig eller for eksempel i egenskap av å være en venn eller nabo.³¹ Tilsvarende vil også gjelde for journalisters rett til å beskytte sine kilder.

Strpl. §125 og tvml.§ 209a, annet ledd, gjelder ikke de opplysningene kilden har kommet med, men kildens identitet, se pkt. 3.3. For journalisters del, vil dette skillet i denne sammenheng spille liten rolle. Når kilden bidrar med opplysningene for at journalisten skal bruke dem i sitt virke, vil journalisten som regel også få kjennskap til kildens identitet ”gjennom sitt arbeid”. Dersom andre medarbeidere, for eksempel en sekretær eller en renholdsarbeider, får vite navnet til en kilde, vil det ofte kunne skje mer tilfeldig. Her finnes det en parallell til strpl. § 119 og strl. § 144, begge annet ledd, som omfatter de i første ledd nevnte yrkesgruppers underordnede og hjelpere, hvis de har fått opplysninger i ”*stillings medfør*”. Dette uttrykket har etter mitt syn det samme meningsinnhold som ”gjennom sitt arbeid”. Etter strpl. § 119 vil også opplysninger som gis direkte til for eksempel kontorpersonale kunne omfattes.³² Dette gjelder, slik jeg ser det, også etter kildevernbestemmelsene.

Jon Rabben³³ argumenterer for at kildevernet kun skal gjelde for medarbeidere som har fått kjennskap til kildens identitet gjennom arbeid med sin konkrete arbeidsoppgave. En sekretær i et pressebyrå vil etter dette bare kunne kreve vitnefritak dersom han har fått kjennskap til en kildes identitet ved utførelsen av sine sekretæroppgaver. Det vil da

---

³¹ Rt. 1992 s. 894

³² Bjerke/Keiserud 1996 s. 375.

³³ Jon Rabben 2001 s.221

ikke være tilstrekkelig at vedkommende har fått opplysningen i arbeidstiden og på arbeidssstedet. En slik forståelse vil være retts teknisk lettere å håndtere fordi man vil unngå avgrensningsspørsmålet om vitnes tilknytning til medieorganet kan kalles ”arbeid” i lovens forstand, hevdes det. Etter mitt syn vil man imidlertid bare oppnå å skape nye avgrensningsspørsmål med påfølgende vanskelige bevissspørsmål. Det vil i ettertid kunne være meget vrient å eksakt kartlegge hvordan og hvorfor informasjonen har blitt sprett internt i medieorganet.

En alternativ tolkning er at det bør være tilstrekkelig at de ansatte har fått opplysningene når de utfører sitt arbeid, i betydningen ”i arbeidstiden”. Det avgjørende vil da ikke være hva de konkret gjorde da opplysningene kom til deres kunnskap.

Uttrykket ”gjennom sitt arbeid” trekker slik jeg leser den ikke i noen bestemt retning, men etter mitt syn er vil det siste alternativet være en retts teknisk lettere håndterbar løsning.

I den videre fremstillingen vil jeg for enkelthetens skyld bruke uttrykk som vitnet, journalisten eller pressemedarbeideren om rettighetshaverne etter kildevernbestemmelsene.

3.2 Mediene

Tradisjonelt har kildevernet vært en rett for redaktøren av et ”trykt skrift”. I dag fyller TV - og radiostasjoner på mange måter den samme funksjon i samfunnet som aviser og tidsskrifter, og etermediene fungerer nå kanskje som enda viktigere informasjonsformidlere og debattorganer enn pressen fordi de når ut til et større publikum.

Etter den siste lovendringen er derfor også disse mediene uttrykkelig omfattet. Dette følger av femte ledd. Kringkastingssjefen vil være den som har det endelige redaksjonelle ansvaret for hva som formidles over eteren, enten det er fjernsynssendinger eller radio.

At også medarbeiderne i TV - og radiostasjoner kan påberope seg kildevernet følger, av bestemmelsenes annet ledd.

Hvorvidt Internettsider kan omfattes vil jeg komme tilbake til nedenfor.

3.2.1 Trykt skrift

Det er for det første medarbeiderne i et ”trykt skrift” som kan påberope seg kildevernet. Problemstillingene i dette avsnittet er hva slags utgivelser som omfattes av dette uttrykket. Uttrykkets kjerneområde er aviser, blader og tidsskrifter, det er forfatterne av slike utgivelser som typisk driver journalistisk arbeid. I dette avsnittet vil jeg drøfte om også andre publikasjoner omfattes.

I teorien ble det tidligere antatt at bøker uansett falt utenfor bestemmelsene, selv om de tok opp samfunnsspørsmål til debatt og selv om de inneholdt opplysninger fra kilder som ønsket å være anonyme³⁴. I dag må uttrykket ”trykt skrift” forstås videre. Spørsmålet om også andre typer trykte utgivelser er omfattet av kildevernreglene, var oppe i Rt. 1992 s. 39, den såkalte Edderkopp-saken. I denne avgjørelsen sier førstvoterende at bøker i utgangspunktet ikke var omfattet av uttrykket ”trykt skrift” i tvml. § 209a, slik bestemmelsen lød den gang. Retten kom likevel til at dokumentariske bøker kunne komme inn under kildevernet dersom de hadde et journalistisk tilsnitt.

Høyesterett la vekt på at innholdet i den boken saken gjaldt bidro til å ”fremme debatten om samfunnsspørsmål”.³⁵ Videre la retten vekt på at boken var et resultat av samfunnskritisk og undersøkende journalistikk. Retten pekte også på at forfatterne av boken var journalister av yrke og at deres kilder derfor kunne tro at deres identitet var beskyttet av kildevernet. Disse momentene gjorde at retten kom til at det ikke burde være avgjørende at stoffet ble presentert i bokform, og forfatterne ble ikke pålagt å avsløre sine kilder.

I forarbeidene til de någjeldende bestemmelsene uttalte Justisdepartementet at Høyesteretts vurderinger og konklusjon i Edderkopp-saken var en ”tilfredsstillende løsning av de spørsmål som oppstår når pressemedarbeidere offentliggjør betrodde opplysninger i bokform i stedet for gjennom media”³⁶. Det er altså først og fremst en utgivelses innhold, og hvordan den har kommet i stand, som vil være avgjørende for om kildevernet kan påberopes, og ikke i hvilken form stoffet presenteres. Også forfattere og utgivere av dokumentariske bøker som tar for seg et tema som har samfunnsmessig relevans, vil i dag altså kunne påberope seg kildevernet. Det er på den annen side klart at bøker i sin alminnelighet ikke er omfattet. Skjønnlitterære utgivelser vil klart falle

---

³⁴ Bjerke/Keiserud 1986, s. 363

³⁵ Se s. 48 i avgjørelsen.

³⁶ Ot.prp. nr. 55 (1997-98) pkt. 3.2.7

utenfor.

Det resultatet Høyesterett kom til i Edderkopp-saken har blitt kritisert for å ha skapt en rettstilstand hvor meget uskarpe kriterier vil være avgjørende, noe som medfører begrenset forutsigbarhet. Einar Høgetveit tar i en artikkel til orde for at bøker per definisjon ikke bør være omfattet av kildevernet.³⁷ Når vurderingen av hvorvidt en publisasjon omfattes av kildevernet skal baseres på til dels skjønnsmessige kriterier, har det blitt hevdet at i tvilstilfeller bør kildevernet få gjennomslag³⁸.

CD-rom og Internettpublikasjoner faller utenfor ordlyden i bestemmelsene, ettersom slike publikasjoner verken er trykt skrift eller kringkasting i klassisk forstand. Formålet med kildevernet tilsier imidlertid at også elektroniske publikasjoner bør kunne omfattes. I dag finnes det for eksempel flere rene nettbaserte aviser. Høyesteretts vurderinger i Edderkoppsaken bør ha betydning også i spørsmålet om forfatterne av slike publikasjoner kan påberope seg kildevernet. Det avgjørende bør også her være publikasjonens innhold og dens tilblivelsesmåte.

3.3 Virkninger av kildevernet

Jeg vil i det følgende gjøre rede for innholdet i kildevernet, altså hvilke rettigheter det gir den enkelte journalist som kalles inn som vitne.

Det er opp til den som er kalt inn som vitne om han vil benytte seg av kildevernet eller ikke. Det gir ikke kildene en selvstendig rett til å kreve å få være anonyme³⁹. Det er altså ikke tale om noe vitneforbud, men en *adgang* for pressens medarbeidere til å la være å svare på visse spørsmål⁴⁰.

Retten til å beskytte kildene er også en selvstendig rettighet for medarbeiderne i den forstand at redaktøren verken kan nekte eller pålegge en journalist å avgi forklaring.⁴¹ Redaktøren har heller ikke krav på varsel når en medarbeider blir pålagt å forklare seg

---

³⁷ Høgetveit 1992 s. 573

³⁸ Eggen 2002 s. 322

³⁹ Skoghøy 1998 s. 571

⁴⁰ I forbindelse med den siste revisjonen av kildevernbestemmelsene, tok Kildebeskyttelsesutvalget til orde for at de nye reglene skulle utformes som et vitneforbud, men dette forslaget fikk ikke tilslutning fra departementet, jf. Ot.prp. nr. 55 (1997-98) pkt. 3.2.4

⁴¹ I Nils E. Øy 1994, s.75-78 gjengis deler av den debatten som har versert om hvem som burde ha det siste ordet i kildevernsspørsmål.

for retten.

Unntaket fra vitneplikten er ikke et unntak fra plikten til å møte opp dersom man kalles inn som vitne.⁴² Møteplikten følger av strpl. § 108 og tvml. § 199.

Strpl. § 125 og tvml. § 209a gir en rett til å ”*nekte å svare på spørsmål om hvem som er forfatter til en artikkel eller melding i skriftet eller hjemmelsmann for opplysninger i det*”. Medienes adgang til å beskytte sine kilder utgjør således ikke en generell rett til å nekte å forklare seg, men en rett til å nekte å gi opplysninger som vil avsløre identiteten til de journalistiske kildene. På den annen side gir ikke kildevernet bare en rett til å nekte å svare på direkte spørsmål om en kildes identitet, men også på spørsmål hvor svaret indirekte kan avsløre vedkommendes identitet. I Edderkopp-saken sier retten at kildevernet ville miste mye av sin betydning dersom spørsmål av denne karakter måtte besvares.⁴³ Det er altså ikke adgang til å omgå kildevernet ved å stille denne typen spørsmål for å forsøke å sirkle inn kilden. Dersom en journalist har mottatt informasjon fra kilden i kildens hjem trenger han således ikke forklare seg om hvor man møtte kilden. Dette resonnementet ble også lagt til grunn i Rt. 1993 s. 982, Ulvedrap-saken. Her hadde journalisten trolig fått hånd om skrotten til en ulovlig felt ulv ved kildens bopel og derfor ikke trengte å forklare seg om hvor dette hadde skjedd. Hvor grensene går for hvilke spørsmål vitnet må svare på, må retten ta stilling til i det konkrete tilfellet. Retten må se på realiteten i saken og spørre seg om spørsmålet er av en slik art, at vitnets svar vil kunne gjøre det mulig å identifisere kilden. Etter strpl. § 123 og tvml. § 208 kan retten ikke kreve at et vitne skal svare på spørsmål hvis svaret kan medføre at vedkommende risikerer straff eller tap av borgerlig aktelse. Det er etter disse reglene tilstrekkelig at ett svaralternativ kan ha denne effekten. Tilsvarende løsning bør gjelde i denne sammenheng. Dersom ett tenkelig svaralternativ kan føre til at kilden kan identifiseres, kan retten ikke kreve at spørsmålet blir besvart.

Kildevernbestemmelsene gir ikke vitnet en rett til å nekte å forklare seg om hvilke opplysninger kilden har kommet med eller hva vitnet selv har sett eller hørt. Informasjon som vitnet har fått fra kilden, men ikke publisert, faller inn under den generelle vitneplikten.⁴⁴ Tilsvarende kan retten også kreve journalistisk råmateriale som notater eller fotografier utlevert. (Det kan imidlertid stilles spørsmål om en slik regel

---

⁴² Andenæs 2000 s. 219

⁴³ Se s. 51

⁴⁴ Skoghøy 1998, s. 552-554 og s. 582

kan forenes med EMK art 10, se pkt 3.3.2) Dersom slike dokumenter kan avsløre en kildes identitet, kan medieorganet bare kreve at den avslørende delen av dokumentet utelates fra utleveringsplikten, jf. tvml. § 252, 2. Etter bestemmelsen skal retten få se hele dokumentet, for så å skrive av den delen som kan fremlegges som bevis.

Det følger som nevnt av den generelle vitneplikten, at vitnet må forklare seg om det han selv har erfart, og kildevernbestemmelsene åpner ikke for noe unntak fra dette. At bestemmelsene skal forstås slik har da også gjentatte ganger blitt slått fast av Høyesterett. I Rt. 1965 s. 1211, Jazzfestival-saken, måtte journalisten forklare seg om det han hadde observert av bruk av narkotika på en musikkfestival. Retten slo fast at dette ikke stred mot kildevernet siden opplysningene da ikke stammet fra noen kilde. Denne rettstilstanden har siden blitt ytterligere befestet bla. i Rt. 1996 s. 1375 og Rt. 1997 s. 1734.

Grensen mellom hva som skal betegnes som et vitnes egne observasjoner og opplysninger han har blitt betrodd fra en kilde, var et av spørsmålene som retten måtte ta stilling til i Ulvedrap-saken. Retten kom her til at i de situasjoner hvor en person frivillig inviterer en journalist til å overvære en begivenhet, kan dette ha slik preg av å være en betroelse at de bør sidestilles med de situasjoner hvor kilden har fortalt en journalist om sine erfaringer.⁴⁵ En slik ”faktisk betroelse” fører imidlertid ikke til at vitnet kan nekte å forklare seg om alt han har sett. Det er også i slike tilfeller bare de observasjoner som kan avsløre kildens identitet, vitnet kan nekte å forklare seg om, jf. Rt. 1997 s. 1734, Basehopp-saken. Kilden i en slik sammenheng er den personen som har invitert journalisten til å overvære begivenheten.

3.3.1 Betrodd redaktøren til bruk i hans virksomhet

Opplysningene kilden kommer med må enten være publisert eller ”*betrodd redaktøren til bruk i hans virksomhet*”, jf. strpl. § 125 første ledd og tvml. § 209a første ledd. Dette vilkåret knytter seg til subjektive forhold hos kilden. Det er et krav om at kilden har bidratt med opplysningene i den hensikt at de skal brukes av medieorganet. Det følger av ordlyden at denne bruken ikke nødvendigvis trenger å være publisering. Opplysningene kan også være gitt for at journalisten skal bruke dem som

---

⁴⁵ Heller ikke etter strpl. § 119 omfatter ”betroelser” bare det som fremkommer gjennom ord, men også det f.eks. en lege finner ut gjennom en fysisk undersøkelse.

bakgrunnsinformasjon eller for å kunne kontrollere andre kilder. Dette ble lagt til grunn av Høyesterett i Rt. 2002 s. 489, hvor opplysningene journalisten hadde fått ikke ble publisert, men ”ga ham mulighet til å drive kildekritikk ut i fra hevdvunne journalistiske prinsipper”.⁴⁶

Dersom man må anta at kilden hadde et annet formål med å gi opplysningene til media kommer kildevernet ikke til anvendelse.⁴⁷ Andenæs⁴⁸ nevner som eksempel at journalisten blir brukt av kilden som mellommann overfor politiet. Dette poengteres også i forarbeidene.⁴⁹ I Ulvedrap-saken legger også Høyesterett en slik forståelse av bestemmelsene til grunn (s. 984-985). Som nevnt i pkt. 3.1.2 kan en journalist heller ikke påberope seg kildevernet hvis kilden har betrodd seg til journalisten på grunn av deres personlige relasjoner.

Et annet vilkår for at pressen skal ha rett til å beskytte sine kilder er at kilden har gitt opplysninger under den forutsetning at han skal være anonym. Dette fremgår av bestemmelsenes uttrykk ”*betrodd*”. Jeg antar at det vil være tilstrekkelig at en slik forutsetning er underforstått, det trenger ikke avtales uttrykkelig.

3.3.2 Upublisert journalistisk materiale og EMK art. 10

I norsk rett har det som nevnt blitt lagt til grunn at pressens medarbeidere kan pålegges å forklare seg om de opplysninger vedkommende har mottatt, så lenge kildens identitet ikke avsløres. Tilsvarende kan et presseorgan pålegges å utlevere journalistisk råmateriale som filmer, fotografier og notater dersom materialet må antas å ha bevismessig betydning. Adgangen til å kreve utlevering eller ta beslag er regulert i strpl. §§ 203, 204 og 210 og tvml. §§ 250 og 251.

Dette har blitt slått fast i en rekke avgjørelser av Høyesterett, bla. Rt. 1992 s.407, NRK-saken. Her hadde en av NRKs fotografer filmet en demonstrasjon hvor det forekom voldshandlinger. Kjeremålsutvalget ga ikke NRK medhold i at de kunne nekte å utlevere filmen med hjemmel i strpl. § 204, jf. §125.

I Rt 1996 s. 1375 var forholdet at en fotograf hadde tatt bilder av medlemmer av to

---

⁴⁶ Se s. 495

⁴⁷ Hva som var kildens motiver med å gi mediene opplysninger for at de kan bruke dem i sin virksomhet er et annet spørsmål som blir behandlet i pkt. 4.5.4

⁴⁸ Andenæs 2000, s. 202

⁴⁹ Ot.prp. nr. 55 (1997-98) pkt. 3.2.1

motorsykelklubber utenfor kjøpesenteret Paléet i Karl Johansgate. Fotografiene var i Aftenpostens besittelse. Kjæremålsutvalget påla Aftenposten å utlevere bildene med den begrunnelse at kildevernet ikke kunne komme til anvendelse siden det ikke fantes noen kilde å beskytte.

Så lenge opplysningen ikke er betrodd journalisten under løfte om fortrolighet eller han har skaffet til veie råmaterialet uten å ha gitt noe slikt løfte, vil dette neppe innebære en krenkelse av EMK art. 10. Dette følger av en avgjørelse fra Den europeiske menneskerettighetskommisjon i EMK 25798/94. Saksforholdet i denne saken minnet mye om NRK-saken. En BBC-fotograf hadde tatt bilder av opptøyer i gatene, og BBC ble i ettertid pålagt å utlevere filmen. Kommisjonen kom til at et utleveringspålegg ikke var i strid med EMK art. 10, siden fotografen hadde tatt bildene på et allment tilgjengelig sted. Det var ikke en "betroelse" fra en kilde som ga ham anledning til å ta bildene. Dette skilte saksforholdet i denne saken fra Goodwin-saken, hvor journalisten hadde skaffet til veie informasjonen på bakgrunn av et løfte om fortrolighet. Det var nettopp denne forskjellen som var Kommisjonens hovedbegrunnelse for at kildevernet ikke fikk gjennomslag i denne saken. En slik begrunnelse kan innebære at dersom en journalist mottar informasjon under fortrolighet er han, etter EMK art. 10, ikke forpliktet til å forklare seg om innholdet, selv om kildens identitet ikke vil bli avslørt. Tilsvarende vil et presseorgan som sitter på upublisert råmateriale ikke kunne pålegges å utlevere dette, dersom det direkte eller indirekte kan sies å være *betrodd* dem.⁵⁰

Dersom man tolker avgjørelsene på denne måten får kildevernet et vesentlig videre omfang enn i norsk rett, og det kan derfor tenkes å foreligge motstrid mellom kildevernet etter EMK art. 10 og de norske kildevernbestemmelsene.

Rettstilstanden etter EMK art. 10 er imidlertid høyst usikker ettersom det ikke finnes andre avgjørelser som berører spørsmålet om upublisert materiale. Jeg anser det derfor som tvilsomt at Høyesterett vil føle seg bundet av en slik tolkning av Kommisjonens og EMDs avgjørelser.⁵¹

---

⁵⁰ Eggen 2002 s. 325

⁵¹ Rt. 2000 s. 996, Eckhoff 2001, s. 325-332

3.3.3 Annonser

Strpl. § 125 og tvml. § 209 a bruker ordene ”artikkel eller melding i skriftet”. Det kan reises spørsmål om dette uttrykket stiller noen krav til innholdet i hjemmelsmannens eller forfatterens ytringer. Det er klart at alt redaksjonelt stoff omfattes, bestemmelsene åpner ikke for noe unntak fra dette. Når det gjelder annonser er spørsmålet mer usikkert.

En annonse må kunne sies å være en melding i skriftet, og den som rykker inn en annonse vil falle inn under uttrykket ”forfatter til en ....melding i skriftet”. Å utelukke annonser fra bestemmelsenes dekningsområde vil derfor være en innskrenkende tolkning av ordlyden.

Lovforarbeidene til den siste lovendringen sier ingenting om dette. I avgjørelsen i Rt. 1976 s. 1219 sier retten i et obiter dictum at annonsørens identitet ikke er beskyttet av kildevernet. Dette er også blitt lagt til grunn i teorien.⁵² De hensyn som begrunner kildevernet tilsier heller ikke at det skal gjøres noe unntak fra vitneplikten på dette punkt. Det er ikke massemedienes eller eventuelle annonsørers kommersielle interesser kildevernet skal beskytte. Siden spørsmålet ikke ble drøftet i forbindelse med den siste lovendringen, legger jeg til grunn at lovgiver ikke ønsket å endre rettstilstanden på dette punkt, og at annonser derfor faller utenfor kildevernet.

3.3.4 Betydningen av samtykke fra kilden

I Edderkopp-saken var et av spørsmålene retten måtte ta stilling til hvorvidt et samtykke fra kildene til at vitnet røpet deres identitet ville føre til at kildevernet falt bort. Høyesterett slo her fast at et samtykke fra en kilde ikke uten videre kunne medføre at vitnet mistet retten til å nekte å forklare seg. Begrunnelsen var at ”kildevernet ikke bare er gitt i kildens interesse, men også i den alminnelige interesse i at kilder gis anonymitet”.⁵³ Det ble også lagt vekt på at i de situasjoner hvor det foreligger flere kilder ville en nektelse av å gi samtykke fra en av dem ”lett utlegges slik at vedkommende har noe å skjule”. Dette kan skape et uheldig press. Retten la opp til at det må gjøres en konkret vurdering av hva som bør bli konsekvensen av et samtykke fra kilden i den enkelte sak.

---

⁵² Skoghøy 1998, s. 583

⁵³ Se s. 48

Det har i teorien blitt hevdet at hovedregelen bør være at journalisters rett til å nekte å oppgi kilden faller bort når det foreligger et samtykke fra kildene.⁵⁴ Hensynet til pressens informasjonstilgang tilsier ikke at kildevernet trenger å få gjennomslag når kildene selv samtykker til at vitnet avslører deres identitet. Kildebeskyttelsesutvalget delte dette synet og foreslo en uttrykkelig regel om dette.⁵⁵ Justisdepartementet la derimot til grunn at et samtykke ikke skulle ha noen slik avgjørende betydning.⁵⁶ Begrunnelsen var at en kilde kunne angi seg selv dersom vedkommende ønsket det. Dersom samtykket ble påberopt av andre enn kilden, noe som var tilfellet i Edderkopp-saken, skulle det ikke få betydning. Rettstilstanden må derfor være at et samtykke fra kilden til at deres identitet avsløres ikke gjør at kildevernet faller bort.

4 Unntak fra kildevernet

4.1 Innledning

I det følgende vil jeg drøfte domstolenes adgang til å gjøre unntak fra pressens kildevern, som igjen definerer grensene for hvor sterkt kildevernet står i norsk rettspleie.

At pressen har rett til å beskytte sine kilder er den klare hovedregelen. Men dette utgangspunktet gjelder ikke absolutt. Bestemmelsenes tredje ledd åpner for at retten i den enkelte sak på visse vilkår kan pålegge pressen forklaringsplikt.

Det skal *svært* mye til for at det kan gjøres unntak fra kildevernet. Etter første punktum må for det første pålegget om forklaringsplikt være begrunnet i *vektige samfunnsinteresser*. For det andre må det være av *vesentlig betydning for sakens opplysning* at kildevernet faller bort. Hva som ligger i disse vilkårene vil jeg komme tilbake til nedenfor. Dersom begge vilkårene er oppfylt skal domstolene foreta en samlet avveining av de hensyn som taler for og imot kildevern i den enkelte sak. I annet punktum presiseres og innsnevres unntaksregelen. Dersom kilden har avdekket forhold det var av *”samfunnsmessig betydning å få gjort kjent”* kan bare vitnet pålegges å avsløre sin kilde når der er *”særlig påkrevd”*.

---

⁵⁴ Høgetveit 1992 s. 580

⁵⁵ NOU 1988:2 s. 72-73

⁵⁶ Ot.prp. nr. 55 (1997-98) pkt. 3.2.4

4.2 Vektige samfunnsinteresser

For at det i det hele tatt skal være aktuelt å pålegge pressen å oppgi identiteten til en kilde, må ”*vektige samfunnsinteresser*” tilsi dette, jf. tredje ledd, første punktum. Dette er ikke et skarpskåret vilkår, og det står ingenting i lovbestemmelsene om hvilke momenter det kan legges vekt på i vurderingen av om vilkåret er oppfylt. Derimot finnes det en del veiledning i forarbeidene.⁵⁷ Begrepet er for det første ment å omfatte statens eller det offentliges interesser. Forarbeidene nevner rikets sikkerhet som et eksempel på en slik interesse.

For det andre omfattes også ”fellesskapsinteresser eller allmenne interesser som gjør seg gjeldende i samfunnet”. Den enkeltes rett til vern av sitt privatliv blir nevnt som en slik fellesskapsinteresse som det særlig skal legges vekt på. Tanken er at samfunnet som helhet har en interesse i at enkeltmenneskers rett til privatliv blir beskyttet. Det fremheves også at staten er forpliktet etter de internasjonale menneskerettighetene til å beskytte enkeltpersoners rett til privatliv og å verne mot ulovlige inngrep på ære eller omdømme.⁵⁸ I Innst.O. nr. 28 (1998-99) uttales det imidlertid at ”komitéens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, vil understreke at det skal en del til for at kildevernet ikke skal få gjennomslag, også når det fremsettes opplysninger som krenker enkeltpersoners integritet”.⁵⁹ Som hovedregel omfattes ikke privatpersoners interesser av ”samfunnsinteresser”. Det ”må foreligge adskillig mer enn en helt privat interesse før det bli spørsmål om å frata en kilde sitt vern” heter det i NOU 1988:2 på side 19. Privates kommersielle interesser vil således ikke kunne begrunne vitneplikt.⁶⁰

I uttrykket ”vektige” ligger det at ”samfunnsinteressene skal være av betydelig styrke før de skal gi grunnlag for å gjøre unntak fra det prinsipielle utgangspunkt om vitneforbud”⁶¹.

---

⁵⁷ Ot.prp. nr. 55 (1997-98) pkt. 3.2.6.5

⁵⁸ EMK art. 8 og Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) art 17.

⁵⁹ Innst.O. nr. 28 (1998-99) s. 8

⁶⁰ Ot.prp. nr. 55 (1997-98) pkt. 3.2.6.5

⁶¹ NOU 1988:2 s. 19. Uttalelsen knytter seg riktig nok til utvalgets formulering ”tungtveiende samfunnsinteresser”, men departementet ønsket ikke å endre meningsinnholdet. Både av Goodwin-saken og Rt. 2002 s. 489 følger det at det ikke er tilstrekkelig at det er snakk om beskyttelsesverdige

4.3 Vesentlig betydning for sakens oppklaring

Det andre absolutte vilkåret for at retten kan pålegge vitneplikt er at det er ”*av vesentlig betydning for sakens oppklaring*” at kildens identitet blir avslørt. Det kreves her noe mer enn det helt selvfølgelige, at forklaringen vil kunne bidra til sakens opplysning. Spørsmålet er hva som kreves utover dette.

For at det skal kunne gjøres unntak fra kildevernet må opplysningen ifølge forarbeidene ”ha vesentlig betydning som bidrag til å få løst den konkrete sak”⁶². Uttrykket ”oppklaring” er brukt for å understreke dette. Dette vilkåret vil imidlertid kunne være oppfylt selv om forklaringen ikke er strengt nødvendig for å oppklare saken, jf. Kjæremålsutvalgets kjennelse i Rt. 2002 s. 489. Retten kom her til at vilkåret var oppfylt selv om det i og for seg var mulig å etterforske saken uten at journalisten måtte forklare seg.

Det følger videre av forarbeidene at det bør gjøres forsøk på å oppklare saken ved bruk av andre metoder enn å pålegge vitneplikt. I straffesaker bør politiet benytte seg av eventuelle andre virkemidler de har til rådighet. I den nevnte kjennelsen i Rt. 2002 s. 489 ble det ikke lagt avgjørende vekt på dette. Retten anså det som uheldig at det ikke var gjort forsøk på å oppklare saken på annen måte, men la til grunn at alternativet til å pålegge vitneplikt ville være å avhøre et betydelig antall personer, og at det erfaringsmessig hadde ”vist seg vanskelig å få avdekket brudd på taushetsplikt gjennom slik etterforskning”. Vilkaaret var derfor oppfylt selv om påtalemyndigheten ikke hadde gjort noe forsøk på å oppklare saken på denne måten.

4.4 Totalvurderingen

4.4.1 Innledning

Selv om vektige samfunnsinteresser tilsier at vitnet må forklare seg om sine kilder og dette vil være av vesentlig betydning for sakens oppklaring, er det ikke gitt at

---

samfunnsinteresser. I Goodwin-saken var et firma truet av konkurs og arbeidsplasser sto dermed i fare som følge av lekkasjen.

⁶² NOU 1988:2 s. 18

kildevernet må vike.⁶³ Men dersom disse vilkårene er oppfylt har retten en skjønnsmessig adgang til å pålegge vitneplikt.

Retten skal foreta en samlet vurdering hvor de hensyn som taler for vitneplikt i den enkelte sak settes opp mot de hensyn som begrunner kildevernet. Bestemmelsene inneholder ikke en oppregning av hvilke momenter det skal legges vekt på, eller i hvilke situasjoner det kan gjøres unntak i fra kildevernet. Retten skal derimot foreta en skjønnsmessig avveining i den konkrete sak. Ut fra bestemmelsenes ordlyd er det vanskelig å si noe sikkert om hvor vide rammene for rettens skjønn er. Men man kan i hvert fall slutte at vektige samfunnsinteresser alene ikke er tilstrekkelig for å gjøre inngrep i kildevernet ettersom det bare er et grunnvilkår for at et slikt inngrep i det hele tatt kan vurderes.

Retten skal avgjøre om den foreliggende samfunnsinteresse i det konkrete tilfellet har tilstrekkelig vekt til å oppveie de hensyn som taler for kildevern i det samme tilfellet.⁶⁴ I forarbeidene finner man retningslinjer for den vurderingen domstolene skal gjøre. Hensiktene bak lovendringen var som nevnt å styrke kildevernet, og det fremheves av departementet at det ved alvorlig tvil ikke skal gjøres unntak fra kildevernet.⁶⁵ Det finnes dessuten rettspraksis hvor retten har tatt stilling til hvilke momenter det skal legges vekt på ved vurderingen, og hvor sterkt kildevernet bør beskyttes på bekostning av andre interesser. Som jeg har pekt på tidligere⁶⁶ vil også praksis forut for lovendringen være relevant. Av denne følger det at utgangspunktet for avveiningen er at det skal sterke grunner til for å gjøre unntak fra kildevernet, jf. Edderkopp-saken.

I tillegg vil EMK-organenes praksis være retningsgivende for avveiningen.

I min fremstilling av den interesseavveiningen retten skal foreta har jeg valgt å først ta for meg noen typetilfeller av saker hvor kildevernets intensitet kan komme på spissen. Jeg vil her gjøre rede for en del momenter som vil være relevante for vurderingen knyttet til de enkelte typetilfeller. Avslutningsvis vil jeg trekke frem noen

---

⁶³ I Rt. 2002 s. 489 var begge disse absolutte vilkårene oppfylt, men retten kom likevel til at det ikke forelå sterke nok grunner til å fravike kildevernet.

⁶⁴ Ot.prp. nr. 55 (1997-98) pkt. 3.2.6.5

⁶⁵ L.c.

⁶⁶ Se pkt. 2.4.1

mer generelle momenter som vil ha betydning for spørsmålet om det skal gjøres inngrep i kildevernet.

4.4.2 Kilden har kommet med opplysninger om straffbare forhold

I saker der pressen har mottatt opplysninger om straffbare forhold⁶⁷ vil spørsmålet om kildevernets intensitet stå sentralt. Når det er grunn til å tro at kilden har mer informasjon om lovbruddene enn det som er kommet frem gjennom media, vil politiet ha en interesse i å komme i kontakt med kilden for å få så mange opplysninger om forholdet som mulig. Det er i denne typen saker ikke kilden selv som har gjort noe straffbart, men han kan sitte på informasjon som kan føre til at en sak blir bedre belyst. Det er ønsket om å oppklare det enkelte lovbruddet som da tilsier vitneplikt.

Det sentrale hensynet som taler for et sterkt kildevern er behovet for at pressen skal få tilgang til opplysninger om uønskede handlinger i samfunnet. Dette er en fordel også for politiet fordi mediene vil kunne være en viktig kilde til informasjon om en konkret sak eller om kriminaliteten i samfunnet generelt. Det straffbare forhold saken gjelder ville kanskje ikke engang ha kommet til politiets kunnskap uten opplysningene fra den anonyme kilden som ga grunnlaget for oppslaget i media.

I forarbeidene er det lagt til grunn at politiet i normalsituasjoner må benytte seg av andre etterforskningsmetoder enn å avhøre journalisten om hans kilder.⁶⁸ Det utelukkes derimot ikke at vitneplikt kan pålegges når det dreier seg om ”svært alvorlige forbrytelser eller særlig samfunnsskadelig virksomhet”. For eksempel vil drap, grove voldsforbrytelser eller grove sedelighetsforbrytelser falle inn under denne kategorien. Et annet eksempel er lovbrudd som kan utgjøre en trussel mot rikets sikkerhet. Spionasje vil typisk både være en svært alvorlig forbrytelse og kunne ha en særlig samfunnsskadelig effekt. Sterke hensyn tilsier at ethvert slikt lovbrudd blir oppklart. Dersom kilden har avdekket mindre alvorlige og svært vanlige lovbrudd, som simple tyverier eller mindre overtredelser av narkotikaloggivningen, vil ikke ønsket om å oppklare disse være tilstrekkelig til at kildevernet må vike.⁶⁹

I Ulvedrap-saken ble ulovlig felling av ulv ikke ansett for å være alvorlig nok. Selv

---

⁶⁷ Jeg holder her brudd på taushetsplikt utenfor. De vil bli behandlet nedenfor.

⁶⁸ NOU 1988:2 s. 18

⁶⁹ NOU 1988:2 s. 19

om retten så på opprettholdelse av den norske ulvebestanden som en viktig interesse og at det derfor var ”meget viktig å oppklare drap på ulv” (s.985) gikk kildevernet foran. På bakgrunn av denne avgjørelsen vil jeg anta at det generelt skal mye til for at det pålegges vitneplikt når den kriminelle handlingen utelukkende krenker en offentlig interesse.

Som nevnt er det behovet for informasjon om kriminalitetsbildet i samfunnet som tilsier et sterkt kildevern i denne typen saker. Dette momentet vil veie tyngre jo mer alvorlige handlinger det er snakk om. Når en kilde har gitt opplysninger om organisert kriminalitet, vil det være meget viktig at kildens anonymitet er sikret, slik at mediene får tilgang til flest mulig opplysninger som de igjen kan formidle videre. På den annen side vil sterke hensyn tale for vitneplikt, slik at de som står bak kan straffeforfølges. Man står altså overfor en situasjon hvor både hensynene bak vitneplikten og kildevernet står sterkt. Det er derfor på ingen måte gitt at det bør gjøres unntak fra kildevernet selv om saken gjelder meget alvorlig og farlig kriminalitet. I forbindelse med utformingen av særregelen i strpl. § 125 og tvml. §209a tredje ledd annet punktum, sier departementet at opplysninger som avdekker alvorlige straffbare forhold som er ukjente for myndighetene er av ”*samfunnsmessig betydning*”. Terskelen for å pålegge vitneplikt skulle derfor være særlig høy.⁷⁰

At det foreligger en konkret risiko for at det vil bli begått nye lovbrudd er et moment som kan tilsi vitneplikt. Når det er grunn til tro at opplysninger kilden sitter på vil kunne forhindre nye lovbrudd, vil imidlertid pressemedarbeideren kunne ha plikt til å oppgi kilden etter andre regler. For eksempel pålegger strl. § 387 enhver å avverge kriminalitet som setter menneskeliv i fare. Etter strl. § 139 har alle også plikt til å anmelde, eller på annen måte avverge, en rekke type lovbrudd, bla. forbrytelser mot rikets sikkerhet. Disse reglene gjelder også for pressemedarbeidere.⁷¹ En slik plikt til selv å handle eller til å anmelde et forhold innebærer ikke i seg selv noen plikt til å forklare seg om sine journalistiske kilder. Det kan imidlertid tenkes situasjoner hvor det er sannsynlig at en slik forklaring kan føre til at en lovbryster kan dømmes, og nye forbrytelser dermed avverges. Dersom man kan anta at kilden har opplysninger som gjør at en som planlegger alvorlige kriminelle handlinger kan pågripes, kan journalisten både pålegges vitneplikt, og være forpliktet til å forklare seg, etter strl. § 139.

---

⁷⁰ Ot.prp. nr. 55 (1998-99) pkt. 3.2.6.6

⁷¹ Ot.prp. nr. 55 (1998-99) pkt. 3.2.6.5

Hensynet til straffens allmennpreventive effekt tilsier at et størst mulig antall straffbare forhold blir etterforsket og oppklart.⁷² I så henseende vil det kunne være uheldig at ulovlige handlinger som blir omtalt i media ikke blir forfulgt av politiet fordi de mangler tilstrekkelige opplysninger til effektivt å kunne etterforske saken. Det vil mer generelt også kunne bidra til en svekkelse av folks tillit til at lovverket og rettshåndhevelsen fungerer tilfredsstillende. Gjennom den beskyttelsen kildevernet i dag har fått i lov og rettspraksis, vil slike hensyn isolert sett likevel ikke kunne tilsi at det gjøres inngrep i kildevernet.

Bruk av straff er og ment å ha en individualpreventiv effekt. Fengselsstraff vil hindre at den domfelte kan begå nye kriminelle handlinger så lenge han sitter inne.⁷³ Slike betraktninger vil nok bare spille inn når det er grunn til å tro at samme gjerningsmann vil begå nye straffbare handlinger. Foreligger det ikke en slik konkret risiko, vil heller ikke individualpreventive hensyn alene tilsi at det gjøres unntak fra hovedregelen om kildevern.

I forarbeidene⁷⁴ nevnes det at dersom opplysninger om kildens identitet vil kunne hindre at uskyldige blir dømt, bør vitneplikt pålegges. Men som det også poengteres, er dette en lite praktisk situasjon. Det er vanskelig å tenke seg situasjoner hvor en domstol erkjenner at en person vil kunne bli uskyldig dømt dersom ikke en kildes identitet avsløres. Da vil det allerede foreligge tilstrekkelig tvil om skyldspørsmålet til at tiltalte ikke vil kunne dømmes.⁷⁵

4.4.3 Saker der det er mistanke om brudd på taushetsplikt

Brudd på taushetsplikt skiller seg fra den type saker som er omtalt ovenfor ved at det er kilden selv som har begått den straffbare handlingen, og det er selve ytringen som utgjør det straffbare forhold. Dersom det må antas at kilden har gjort seg skyldig i et straffbart brudd på en taushetsplikt, er det ønsket om å oppklare hvem dette er som

---

⁷² Se Andenæs 1969, s 161. Aubert mener derimot at betydningen av dette overdrives, se Aubert s. 121. I hvilken grad straffesystemet har en allmennpreventiv effekt, har det vært mye uenighet om, se Christie 1982.

⁷³ I Ragnar Hauge 1996 s. 328-338 gis en historisk gjennomgang av tanken om *inkapasitering* av kriminelle som begrunnelse for straff.

⁷⁴ Se NOU 1988:2 s. 19

⁷⁵ Det følger av uskyldspresumpsjonen i norsk straffeprosess og i EMK art. 6

tilsier at kilden bør avsløres. Problemstillingen i det følgende er når dette hensynet er tilstrekkelig tungtveiende til at det kan gjøres unntak fra kildevernet.

Det finnes en rekke bestemmelser i lovgivningen som pålegger taushetsplikt, og etter straffeloven § 121 og § 144 er brudd på disse straffbart. Etter disse bestemmelsene er ikke bare brudd på en lovpålagt taushetsplikt straffbart, men også taushetsplikt fastsatt i forskrifter eller en gyldig instruks.

De ulike pålegg om taushetsplikt skal ivareta høyst ulike interesser. For eksempel vil personvern hensyn tilsi at opplysninger blir behandlet fortrolig. Mange forvaltningsorganer sitter på sensitive opplysninger om private forhold som av hensyn til den enkelte ikke bør komme ut. Særlig innenfor helse - og sosialomsorgen krever personvern hensyn og hensynet til privatlivets fred at opplysninger behandles konfidensielt.⁷⁶ Regler om taushetsplikt skal også ivareta offentlige interesser. Hensynet til rikets sikkerhet krever for eksempel at visse opplysninger ikke lekkes ut. Andre regler om taushetsplikt er pålagt for å ivareta forvaltningsmessige eller administrative forhold.

Bestemmelsene om kildevern inneholdt før lovendringen i 1999 en særregel som sa at ved mistanke om brudd på taushetsplikt var utgangspunktet for domstolenes vurdering at vitnet skulle pålegges å røpe sin kilde. I Rt. 1986 s. 1245 sier Høyesterett at hovedregelen ved straffbart brudd på taushetsplikt er at kilden kan kreves oppgitt og at det i den konkrete sak må kreves ”vesentlige hensyn” for å fravike dette.

Denne særregelen ble sløyfet da de nye bestemmelsene ble utformet.⁷⁷ Etter departementets syn hadde hensynene bak kildevernet blitt tillagt for liten vekt. Utgangspunktet skulle, også når det var mistanke om straffbart brudd på taushetsplikt, være at vitnet ikke trenger å oppgi sine kilder. Bare når tilstrekkelig vektige samfunnsinteresser tilsier at kildevernet må vike, skulle domstolene kunne pålegge vitneplikt.⁷⁸ Høyesterett hadde også før lovendringen gitt kildevernet større gjennomslag i slike saker enn det bestemmelsene til da hadde lagt opp til, men lovendringen var et tydelig signal om at kildevernet skulle styrkes, og ga domstolene en klar hjemmel for å fortsette denne linjen.

---

⁷⁶ Etter EMK art 8 er Norge forpliktet til å verne om privatlivets fred. Staten vil derfor kunne være forpliktet til å sørge for at regler om taushetsplikt som skal beskytte personvernet blir overholdt.

⁷⁷ Ot prp. Nr. 55 (1997- 98) pkt. 3.2.6.5 litra a.

⁷⁸ L.c.

Det vil på mange områder være svært viktig at de som er pålagt taushetsplikt respekterer denne, og hvor preventive hensyn derfor bør tillegges stor vekt. Brudd på taushetsplikten må da forfølges og oppklares. Forarbeidene trekker frem helsearbeideres taushetsplikt om personlige forhold som eksempel på et område hvor preventive hensyn vil kunne få gjennomslag. Det kan ikke være slik at folk vegrer seg for å oppsøke medisinsk hjelp av frykt for at opplysninger av intim og privat karakter skal komme ut. I Rt. 1986 s. 1245 hadde en ansatt på et sykehus røpet identiteten til en organdonator til pressen. Retten sier her på side 1249 at det er ”av fundamental betydning for tillitsforholdet mellom pasienter og deres pårørende på den ene side og sykehuset og dets personale på den annen side at sykehusets folk ikke røper til utenforstående personlige forhold vedrørende pasientene”.

At allmennheten har et inntrykk av at regler om taushetsplikt blir overholdt vil være en forutsetning for folks tillit til offentlige organer. Mange forvaltningsorganer er avhengige av å motta opplysninger fra publikum, så en slik tillit vil derfor være viktig for at de effektivt skal kunne utføre sine oppgaver. Dette gjelder for eksempel politiet. En slik tillit må også kunne sies å være et gode i seg selv som trolig er med på å gjøre demokratiet levedyktig.

Som nevnt er det svært ulike formål bak de mange påleggene om taushetsplikt, og ikke alle disse hensynene vil ha like stor tyngde når retten skal vurdere om en journalist må avsløre sine kilder eller ikke. Selv om det må antas at det foreligger et straffbart brudd på taushetsplikt, vil derfor behovet for å oppklare forholdet ikke alltid være like stort. Særlig når taushetsplikten er fastsatt i forskrifter eller instruks vil ofte de prinsipielle hensyn til pressens ”samfunnskritiske og informasjonsformidlende” funksjon ikke være tilstrekkelig vurdert.⁷⁹ Dersom et pålegg om taushetsplikt bare har administrative formål, bør de overordnede hensynene som begrunner kildevernet i de fleste tilfeller ha større vekt. Å gjøre inngrep i kildevernet med en slik begrunnelse vil dessuten lett stride mot EMK art 10. Inngrepet vil da sjeldent kunne sies å være nødvendig i et demokratisk samfunn.

Et vesentlig moment når det skal tas stilling til om det kan gjøres unntak fra kildevernet vil være innholdet i den informasjonen som har lekket ut. Hvis det har blitt avdekket kritikkverdige forhold, for eksempel tilfeller av grove saksbehandlingsfeil innenfor forvaltningen, bør ikke kilden avsløres selv om han har brutt taushetsplikten,

---

⁷⁹ NOU 1988: 2 s. 17

se pkt. 4.5.1. Tvert i mot tilsier hensynene bak kildevernet at kilden bør kunne forbli anonym slik at han ikke risikerer sanksjoner fra politiet eller sin arbeidsgiver.

Kildevernets intensitet i saker hvor det er mistanke om brudd på taushetsplikt må altså relativiseres både i forhold til den interesse taushetsplikten skal beskytte, og i forhold til opplysningenes samfunnsmessige relevans. Et annet moment som kan være relevant i vurderingen er hvordan den offentlige myndighet har fremskaffet de opplysningene som har lekket videre til mediene. For eksempel kan politiet i praksis fremtvinge den informasjonen det ønsker ved å begjære et rettslig avhør. I tillegg har man, som pekt på i pkt. 2.1.1, en opplysningsplikt overfor en rekke forvaltningsorganer. Når informasjonen kan innhentes med tvang er det særlig viktig at opplysningene behandles fortrolig. Det er viktig at en slik tvangshjemmel ikke misbrukes ved at informasjonen benyttes til andre formål enn det den skal. Det vil være en krenkelse av den enkeltes rettigheter. Dersom opplysningene havner i medieoppslag bør lekkasjen stoppes, noe som tilsier at journalisten blir pålagt å avsløre sine kilder.

Pålegg om taushetsplikt er ofte generelt utformet slik at de etter sin ordlyd vil kunne favne meget vidt. For eksempel sies det i punkt syv i vedlegg VII til samtrafikkforskriften⁸⁰, at det ”tekniske kontrollorgans personale er pålagt taushetsplikt for *alt* det får kjennskap til under utøvelsen av sin virksomhet”.⁸¹ Dersom for eksempel en teknisk kontrollør, under løfte om fortrolighet, går til pressen med opplysninger som avslører at sikkerheten har fått lav prioritet av jernbanetilsynets ledelse, bør han ikke risikere å bli avslørt som kilde. Formålet med forskriften er naturligvis ikke at en slik ukultur skal kunne holdes skjult. Det ville være meget uheldig om domstolene kunne pålegge vitneplikt i et slikt tilfelle.

Domstolene må derfor i det konkrete tilfellet vurdere hvilke konsekvenser bruddet på taushetsplikten kan få. I denne vurderingen skal ikke bare de konsekvenser overtredelsen har hatt isolert sett vurderes, men også hvilke konsekvenser den vil kunne få i et langsiktig perspektiv. Selv om overtredelsen i seg selv ikke er så alvorlig, kan det pålegges vitneplikt dersom det hyppig lekkes ut taushetsbelagte opplysninger til mediene fra samme offentlige organ.⁸² Hvis det for eksempel til stadighet forekommer

---

⁸⁰ Forskrift om samtrafikkveien i det transeuropeiske konvensjonelle jernbanesystemet av 5. februar 2003 nr. 137

⁸¹ Min utheving

⁸² Ot.prp. nr. 55 (1997-98) pkt. 3.2.6.5 litra a.

brudd på strpl. § 61a, som pålegger ansatte i påtalemyndigheten taushetsplikt, vil det kunne tilsi at vitnet må forklare seg om hvem han har sine opplysninger fra. Det kan være nødvendig for å sørge for at en slik praksis ikke fortsetter.

En annen ting er at brudd på strpl. § 61a ofte vil være alvorlig i seg selv. Både personvern hensyn og viktigheten av å opprettholde tilliten til påtalemyndigheten tilsier at denne taushetsplikten overholdes strengt, se pkt. 5.2. Lekkasje fra politiet kan også virke ødeleggende på en pågående etterforskning. Det kan for eksempel gjøre det mulig for vitner å tilpasse sin forklaring til det politiet allerede vet. Den informasjonen som kommer frem i media kan også påvirke et vitnes oppfatning og tolking av den begivenhet han har vært vitne til.

Det er grunn til å tro at brudd på politiets taushetsplikt er ganske utbredt. I en undersøkelse om journalisters forhold til politi, påtalemyndigheten og domstolene⁸³ svarer 40 prosent av journalistene som ble spurt at de har opplevd lekkasjer fra politiet de siste 12 månedene. 20 prosent av de spurte ønsket ikke å svare på spørsmålet.

Slik rettstilstanden er i dag skal svært mye til for at domstolene kommer til at kildevernet må vike, selv om det må antas at kilden har brutt taushetsplikten. I Rt. 2002 s. 489 var det sannsynlig at en av politiets medarbeidere hadde gitt opplysninger til en reporter i TV 2 om identiteten til en person som var under etterforskning for forsikringssvindel. Dette ville være et brudd på strpl. § 61a og dermed straffbart, jf. strl. § 121. Denne personen var en kjent kvinne fra den norske underholdningsverdenen. TV 2 - reporteren arbeidet med en programserie om kriminalitet knyttet til luksusbiler, og skulle bruke opplysningene for å verifisere den informasjonen han hadde fått fra forsikringsselskapet. Det forelå etter rettens mening en viktig samfunnsinteresse i å få avklart om noen hadde brutt taushetsplikten og hvem som eventuelt var ansvarlig.

Politiets taushetsplikt har bla. til formål å sikre at identiteten til personer som er under etterforskning ikke kommer ut, og sterke personvern hensyn tilsier at denne overholdes. Likevel ble journalisten ikke pålagt å røpe hvem han hadde fått opplysningene av. Retten la vekt på at temaet for reporterens programserie hadde ”betydelig offentlig interesse” og at han hadde journalistfaglige grunner til å få rede på navnet på kvinnen som saken dreide seg om. Retten viste også til den sterke stillingen kildevernet har etter EMK.

---

⁸³ Sigurd Høst og Gunnar Bodahl-Johansen 2001 s. 41

4.4.4 Sivile saker

Bestemmelsene om pressens kildevern er som nevnt identiske i straffeprosessloven og tvistemålsloven. Det vil imidlertid kunne være ulike reelle hensyn som virker inn i sivile saker og i straffesaker. I forarbeidene forutsettes det at det vil være lite praktisk at ”vektige samfunnsinteresser” krever at mediene må avsløre sine kilder i sivile saker.⁸⁴ I tvister mellom private parter som omhandler kommersielle interesser vil det ikke være aktuelt å pålegge massemedienes medarbeidere vitneplikt. Dersom det er reist erstatningssøksmål på bakgrunn av ærekrenkelser vil ofte redaktøren kunne holdes ansvarlig, og da foreligger det ikke lenger en like sterk interesse i å få avslørt kildens identitet, se pkt. 4.5.2 nedenfor.

I andre typer tvister kan det imidlertid tenkes å foreligge så sterke samfunnshensyn at hensynene bak kildevernet bør vike. Forarbeidene nevner indispositive saker (for eksempel farskapssaker⁸⁵). I en sak mellom en privat part og et forvaltningsorgan kan også så sterke samfunnsinteresser gjøre seg gjeldende at vitneplikt kan pålegges. Dersom for eksempel en privatperson reiser sak mot staten for å få et utvisningsvedtak kjent ugyldig, vil både den private part og det offentlige ha interesse av å få saken så godt opplyst som mulig. Det vil være i allmennhetens interesse at et slikt vedtak treffes på bakgrunn av en betryggende saksbehandling.

I saker hvor en privat part påstår å være offer for myndighetsmisbruk fra forvaltningens side er det viktig for samfunnet at det eventuelt avdekkes, og for den private parten kan det være av meget stor betydning om forvaltningsvedtaket kjennes ugyldig eller ikke, jf. eksempelet over om utvisningsvedtak. Dersom en journalist, via en kilde, har fått tilgang til opplysninger som indikerer at det er tatt utenforliggende hensyn, kan sterke grunner tilsi at det gjøres unntak fra kildevernet slik at disse opplysningene kan bekreftes eller avkreftes.

Videre kan det også tenkes å foreligge så sterke hensyn at det kan gjøres unntak fra kildevernet i saker der en part påstår å ha blitt utsatt for en kriminell handling og derfor reiser et erstatningskrav mot gjerningsmannen. Både for saksøker og saksøkte kan da utfallet være like skjebnesvangert som i straffesaker.

For samfunnet vil også viktige interesser gjøre seg gjeldende i saker som angår forurensning og miljøvern. Det kan for eksempel gjelde spørsmål om utslippstillatelser

---

⁸⁴ Ot.prp. nr. 55 (1997-98) pkt. 3.2.6.7

⁸⁵ L.c.

eller inngrep i sårbare naturområder. Det ligger i sakens natur at alt relevant materiale da bør komme på bordet for å utrede konsekvensene av forurensningen eller inngrepet.

Jeg vil poengtere at selv om slike allmenne interesser foreligger, vil det tilhøre sjeldenhetene at de er tungtveiende nok til at hovedregelen om kildevern må vike.

4.5 Generelle momenter i vurderingen

I det følgende vil jeg gå inn på noen generelle momenter som typisk vil være relevante for domstolenes avveining når de må ta stilling til om det bør gjøres unntak fra kildevernet.

4.5.1 Opplysningenes innhold

Bestemmelsenes tredje ledd annet punktum begrenser domstolenes adgang til å gjøre unntak fra kildevernet når det var av ”*samfunnsmessig betydning*” at kildens opplysninger ble gjort kjent. Retten kan da bare pålegge vitneplikt når den finner det ”*særlig påkrevd*”. Jeg vil her gjøre rede for hva som skal til for at disse vilkårene er oppfylt.

Denne innskrenkningen i domstolenes skjønn er gjort for å ytterligere beskytte massemedienes samfunnskritiske og opplysende funksjon. Det er når kilden har bidratt med opplysninger av denne art at de prinsipielle hensynene bak kildevernet står sterkest.

”*Samfunnsmessig betydning*” er etter sin ordlyd et vidt begrep. For å ta stilling til hva som ligger i begrepet skal domstolene i det konkrete tilfellet se hen til de rådende oppfatninger i samfunnet.⁸⁶ Sterkest vil kildevernet stå dersom opplysningene avslører kritikkverdige forhold som allmennheten bør få kjennskap til. Myndighetsmisbruk eller korrupsjon er eksempler på dette. Da er man inne på kildevernets kjerneområde⁸⁷, og beskyttelsen av kildene bør derfor være nærmest absolutt. Særregelen i annet punktum dekker imidlertid ikke bare avdekking av kritikkverdige forhold. Men det er, som det påpekes i forarbeidene, vanskelig å gi en generell anvisning på hva som ellers vil falle inn under ordlyden. Det er ikke nok i seg selv at opplysningene er av stor interesse for allmennheten. For eksempel tilsier ikke folks tilsynelatende ubegrensede interesse for berømte personer, at opplysninger om deres privatliv har noen samfunnsmessig

---

⁸⁶ NOU 1988:2 s. 21

betydning. Det er heller ikke tilstrekkelig at temaet for journalistens arbeide er av samfunnsmessig betydning dersom ikke de konkrete opplysningene kilden har bidratt med er det. I Rt. 1995 s. 1777, Gjenganger-dommen, var det sannsynlig at en ansatt i politiet hadde brutt politiets taushetsplikt. Saken gjaldt en plakat som viste bilde av, og navnga, de politiet anså for å være de 100 mest aktive kriminelle i Oslo, og som var ment for intern bruk. Retten la til grunn at selv om et oppslag om kriminaliteten i Oslo har interesse for allmennheten hadde ikke plakaten i seg selv samfunnsmessig betydning.

Etter departementets syn må den samfunnsmessige betydning være ”reell og markert”⁸⁸, uten at det gir noen særlig mer presis veiledning for vurderingen i det konkrete tilfellet. Hvorvidt dette vilkåret er oppfylt vil derfor være en del av rettens skjønsmessige vurdering.

Innholdet i den informasjonen som kilden har bidratt med vil alltid være et moment i den samlede vurderingen som retten skal foreta seg. Dette følger av tredje ledds første punktum. Kildevernet vil stå sterkere dess viktigere det er at opplysningene blir gjort kjent. Det er derfor ikke behov for noen skarp avgrensning av hvilke opplysninger som faller inn under uttrykket ”*samfunnsmessig betydning*”. En fraksjon i Kildebeskyttelsesutvalget la vekt på at skranken for å pålegge vitneplikt skulle ligge markert høyere etter annet punktum enn etter første punktum, men i rettspraksis ser det ut til at overgangen er mer glidende. Eksempelvis la retten i Rt. 2002 s. 489 vekt på innholdet i opplysningene uten å ta stilling til om strpl. § 125 tredje ledd siste punktum kom til anvendelse. I odelstingsproposisjonen fremgår det også at den eksakte grensedragningen ikke har så stor betydning. Departementet påpeker at dersom man er i tvil om særregelen i annet punktum skal komme til anvendelse taler mye for at vitneplikt ikke skal pålegges.⁸⁹ Det følger av ordlyden at det er spørsmålet om hvorvidt informasjonen hadde samfunnsmessig betydning på det tidspunkt da kilden kom med opplysningene, som skal være avgjørende for rettens vurdering, jf. ordet ”var”.

Heller ikke ”*særlig påkrevd*” er et skarpt avgrenset kriterium. Det skal allerede etter første punktum mye til for at kildevernet må vike, og når pressen fungerer som ”en kritisk overvåker av offentlig og privat virksomhet” skal kildevernet etter

---

⁸⁷ Se Edderkopp-saken, Rt. 1992 s. 39, s. 49

⁸⁸ Ot.prp. nr. 55 (1997-98) pkt. 3.2.6.6

⁸⁹ L.c.

departementets syn være nær absolutt.⁹⁰ På den annen side er det klart at domstolene også i slike tilfeller *kan* gjøre unntak.

Når vilkårene for at særregelen i tredje ledd annet punktum skal komme til anvendelse ikke er mer presise, vil den etter mitt syn kun fungere som en presisering av første punktum. I tråd med Goodwin-dommen blir pressens funksjon som ”public watchdog” ytterligere vektlagt, og det kommer gjennom denne presiseringen klart frem at innholdet i kildens opplysninger er det helt sentrale moment ved totalvurderingen.

4.5.2 Kan motstridende hensyn ivaretas på andre måter?

Grensene for hvor sterkt kildevernet skal stå vil kunne avhenge av om det kan benyttes andre midler enn å pålegge forklaringsplikt for å motvirke eventuelle uheldige virkninger av at kildene ikke trenger å stå til ansvar for sine ytringer. For eksempel kan de negative konsekvensene av at mediene har formidlet ærekrenkende uttalelser i hvert fall et stykke på vei avhjelpes gjennom å pålegge videreformidleren av disse ytringene, mediene selv, erstatningsplikt.

Straffeloven inneholder flere bestemmelser som forbyr formidling av ytringer med et straffbart innhold. Strl. §§ 246 og 247 rammer ærekrenkelser, og etter strl. § 390 er det forbudt å krenke privatlivets fred gjennom offentliggjøring av personlige opplysninger. Videre er formidling av taushetsbelagte opplysninger som kan true rikets sikkerhet straffbart etter §§ 90 og 91. Andre steder i lovgivningen finnes det også bestemmelser som forbyr formidling av ytringer. Ett eksempel er åndsverkloven⁹¹ § 54 jf. §§ 2 og 3 som rammer ulovlig spredning av åndsverk.

Avhengig av de konkrete omstendighetene kan både journalisten og det medieorgan som har publisert ytringene rammes av disse reglene. I tillegg kan redaktøren holdes ansvarlig og straffes dersom det publiseres forbudt materiale som for eksempel ærekrenkelser eller pornografi (strl. § 204). Dette følger av det såkalte redaktøransvaret som er regulert i strl. § 431. Redaktøransvaret kan sees på som en spesiell form for medvirkningsansvar.⁹² Bestemmelsen pålegger redaktøren et nærmest objektivt ansvar for innholdet i publikasjonen. Det er bare i de tilfeller han kan godtgjøre at han ikke kan

---

⁹⁰ Ot.prp. nr. 55 (1997-98) pkt. 3.2.6.6

⁹¹ Lov om opphavsrett til åndsverk m.v. av 12. mai 1961 nr. 2

⁹² Børresen 2000 s. 15

lastes for å ikke ha kjent til innholdet i det som er offentliggjort, at han er uten ansvar. Det gjelder altså en omvendt bevisbyrde for skyldkravet. Det strenge redaktøransvaret er et middel for å bøte på de ulemper som et sterkt kildevern kan medføre, og for å skjerme enkeltpersoner og samfunnet mot krenkende eller uønskede ytringer.

I Ytringsfrihetskommisjonens utredning fremheves det at det er en forutsetning for at ytringsfriheten skal kunne realiseres at redaktøren ”overtar det rettslige ansvaret for de ytringer som publiseres anonymt”⁹³. Ved å pålegge redaktørene et kontrollansvar for det som publiseres, vil det i de fleste tilfeller være mulig å finne en som kan trekkes til ansvar, selv om ytringenes opprinnelige kilder forblir anonyme. Hensikten er å sørge for at pressen selv kontrollerer at innholdet i det som offentliggjøres er i tråd med gjeldende rett og etiske retningslinjer.⁹⁴

I tillegg til straffeansvaret, vil både redaktøren og medieorganets eier kunne være økonomisk ansvarlig. Skadeserstatningsloven⁹⁵ § 3-6 første og annet ledd pålegger et erstatningsansvar for ærekrenkelser og krenkelser av privatlivets fred som er fremsatt gjennom pressen. Etter bestemmelsens første ledd siste punktum kan det også kreves oppreisning for skade av ikke - økonomisk art.

Det fremgår også av forarbeidene at kildevernets styrke vil henge sammen med omfanget av pressens strafferettslige ansvar.⁹⁶ Dersom uheldige virkninger av kildevernet kan avhjelpes gjennom bruk av pressens erstatnings - eller straffeansvar, vil det være et moment som tilsier at det ikke gjøres noe inngrep i kildevernet. Bestemmelsene som pålegger straff eller erstatningsplikt vil ved siden av å ha en preventiv effekt også virke opprettende. Ofte vil da et inngrep i kildevernet ikke kunne sies å være nødvendig, og derfor ikke i samsvar med EMK art 10.⁹⁷ Og omvendt, dersom formidleren ikke kan bringes til ansvar, er dette et argument for at kildens anonymitet avdekkes.⁹⁸

---

⁹³ NOU 1999:27 s. 58

⁹⁴ Børresen 2000 s. 16 med videre henvisninger

⁹⁵ Lov om skadeserstatning av 13. juni 1969 nr. 26

⁹⁶ NOU 1988:2 s. 14

⁹⁷ Se punkt 2.4.3

⁹⁸ Eggen 2002 s. 315

4.5.3 Konsekvenser for fremtiden

Et annet moment som alltid vil ha betydning er hvilke konsekvenser et eventuelt inngrep i kildevernet vil kunne få for medienes arbeid i fremtiden. Et pålegg om vitneplikt vil kunne gjøre at de nyhetsformidlende organer i et langsiktig perspektiv får tilgang til mindre informasjon. Når hovedformålet bak kildevernet nettopp er å sikre pressens tilgang til opplysninger, må domstolene i den enkelte sak vurdere i hvilken grad dette hensynet tilsier at kildevernet skal få gjennomslag. I Rt. 1996 s. 180 sier retten på side 192 at det må "legges vesentlig vekt på kildevernets betydning for pressens arbeidsvilkår både i den konkrete sak og sett i et mer langsiktig perspektiv". Også i Edderkopp-saken uttaler retten at "den finner det riktig å legge til grunn et langsiktig perspektiv" for den avveiningen som skal gjøres.

4.5.4 Kildens motiver

Som nevnt i pkt. 3.3.1 kommer bare kildevernet til anvendelse når kilden bidro med opplysningene for at de skulle brukes i journalistisk virksomhet. Men selv om dette er tilfellet kan en kilde ha høyst ulike hensikter med å gå til en journalist med opplysninger, og ikke alle motiver vil være like beskyttelsesverdige. Det vil ikke alltid være klart for domstolene hva som var kildens beveggrunner, men ofte vil det være mulig på bakgrunn av andre omstendigheter å slutte seg til disse. I dette avsnittet vil jeg drøfte om subjektive forhold hos kilden spiller inn i den avveiningen domstolene skal foreta.

Kildevernet er ikke en rettighet for kilden til å være anonym, og det er ikke først og fremst et ønske om å beskytte den enkelte kilde som begrunner kildevernet. Hovedpoenget er å sikre medienes tilgang til informasjon. Derfor trenger ikke kildens motiver for å gi en journalist opplysninger være relevant når retten skal vurdere om det skal gjøres et unntak fra kildevernet. På den annen side tilsier formålsbetraktninger at kildevernet bør stå sterkere i saker hvor kildens motiv har vært å avdekke kritikkverdige forhold enn i saker hvor kilden har gitt opplysninger til et medieorgan for egen vinnings skyld, eller har gått ut med belastende informasjon for å sverte andre.

Det fremgår ikke klart av forarbeidene om kildens motiver skal være et relevant moment i den vurderingen som domstolene skal foreta. Kildevernutvalget mente at dersom kildens opplysninger var av samfunnsmessig betydning ville kildens motiver normalt være uten betydning for spørsmålet om vitneplikt skal pålegges, også når kilden

har solgt opplysningene til mediene eller han kun har ønsket å hevne seg på andre. Departementet sluttet seg til dette synet.⁹⁹

I tilfeller hvor det ikke er tvil om hva som var kildens motiver, bør etter min mening domstolene kunne legge vekt på dette momentet. Dersom det for eksempel avdekkes at en ansatt hos påtalemyndigheten selger opplysninger til en avis, vil det kunne være nødvendig å gjøre unntak fra kildevernet. En som på denne måten bryter taushetsplikten for egen vinnings skyld bør ikke beskyttes, og det vil være viktig at det settes en stopper for den type lekkasjer så raskt som mulig. Jeg vil anta at et inngrep i kildevernet i en slik situasjon ikke vil få særlige negative konsekvenser for medienes tilgang til informasjon i fremtiden. Å tilby penger for taushetsbelagt informasjon er i utgangspunktet heller ingen spesielt aktverdig måte å drive journalistisk arbeid på. I hvert fall ikke overfor politiet eller påtalemyndigheten.

4.5.4.1 Andre subjektive forhold hos kilden

Det vil ikke være relevant at kilden selv mener at de opplysningene han har gitt mediene har avdekket noe som det var av samfunnsmessig betydning å få gjort kjent, dersom retten ikke er av en slik oppfatning. En slik villfarelse skal retten ikke legge vekt på.¹⁰⁰ Det kan ikke være slik at en kilde har krav på et utvidet kildevern basert på hans personlige oppfatning, selv om han kanskje hadde som motiv å sette fokus på kritikkverdige forhold.

Noe annerledes vil det stille seg dersom kilden har ønsket å avsløre forhold av samfunnsmessig betydning, men rent faktisk ikke har gjort det ettersom opplysningene som stammer fra kilden viser seg å være feilaktige og derfor heller ikke har noen interesse for allmennheten. Hvis kilden trodde opplysningene var sanne da han oppsøkte mediene, vil han kunne ha en beskyttelsesverdig interesse i at identiteten hans ikke avsløres. Dersom kildevernet må vike i slike situasjoner kan det få uheldige konsekvenser i fremtiden. Potensielle kilder vil kunne kvie seg mot å gi opplysninger dersom de ikke er absolutt sikre på at opplysningene er korrekte.

Kildevernutvalget gikk inn for at særregelen i tredje ledd annet punktum skulle kunne komme til anvendelse selv om opplysningene viser seg å ikke medføre riktighet,

---

⁹⁹ Ot.prp. nr. 55 (1997-98) pkt. 3.2.6.6

¹⁰⁰ NOU 1988:2 s. 21

så lenge kildens opplysninger ellers ville ha hatt samfunnsmessig betydning¹⁰¹. Dette forslaget fikk ikke tilslutning av departementet, som mente at slike tilfeller burde vurderes etter annet ledd første punktum. At kilden trodde han bidro med opplysninger det var av samfunnsmessig betydning å få gjort kjent vil altså være med i vurderingen, men etter departementets syn bør vitneplikt i slike situasjoner ikke utelukkende kunne pålegges når dette er særlig påkrevd.¹⁰²

4.6 Oppsummering

Som det fremgår er adgangen til å gjøre unntak fra mediernes kildevern nok så begrenset. Det forekommer relativt sjelden at journalister pålegges å avsløre hvor de har sine opplysninger fra. Dette skyldes nok ikke bare at gjeldende rett sjelden åpner for det. Når kildevernet regnes som en forutsetning for den frie presse vil nok domstolene, ut fra demokratihensyn, i det lengste unngå å gjøre innhugg i denne retten. I tillegg har det, som jeg kommer tilbake til i pkt. 5.3, vist seg at man i praksis ikke oppnår det man ønsker ved å pålegge journalisten å forklare seg.

5 Avslutning

5.1 Litt om norske avisers kildebruk

I Vær Varsom-plakaten, som er pressens egne etiske retningslinjer, står det i pkt. 3.1 at ”*Pressens troverdighet styrkes ved at kildene for informasjon identifiseres, med mindre det kommer i konflikt med behovet for å verne kildene*”. Etter pressens eget syn er det altså en bedre journalistisk metode å identifisere kildene fremfor å bruke anonyme kilder. I en undersøkelse utført i 2001 på oppdrag fra Norsk Redaktørforening og Norsk Journalistlag oppgir likevel 45 prosent av norske journalistene som jobber med kriminalsaker, at bruk av anonyme kilder var en normal del av arbeidet.¹⁰³

På oppdrag fra Riksadvokaten og Den Norske Advokatforening ble det i 2000 utført

---

¹⁰¹ NOU 1988:2 s. 21

¹⁰² Ot.prp. nr. 55 (1997-98) pkt. 3.2.6.6

¹⁰³ Sigurd Høst og Gunnar Bodahl-Johansen 2001 s. 63

en undersøkelse som tok for seg mediernes dekning av kriminalsaker generelt og Orderudsaken spesielt. Det fremgår her at pressen, i sin dekning av Orderudsaken, fikk de fleste av sine opplysninger nettopp fra gruppen ”uidentifiserte og ikke navngitte kilder”. Slike sto for hele 38 prosent av kildegrunnlaget. Av disse var cirka en fjerdedel anonyme kilder i politiet.¹⁰⁴

Som jeg har pekt på kan man sette spørsmålstegn ved bruken av anonyme kilder. At pressen ikke er åpne omkring hvor de har hentet sine opplysninger fra, gjør det vanskelig å kontrollere om det er hold i den informasjonen som presenteres. Dette er særlig problematisk når det gjelder normative utsagn som hverken er sanne eller falske, og som derfor ikke kan verifiseres eller motbevises fra annet hold.¹⁰⁵ Det er alltid vanskelig å imøtegå beskyldninger fra en ukjent kilde.

Når det benyttes anonyme kilder fratas man også muligheten til å sjekke om utsagnene er riktig gjengitt. En synliggjøring av de journalistiske metodene gjør det derimot mulig å drive en reell kildekritikk, og kan derfor bidra til å øke mediernes troverdighet i en tid da denne nok ikke er meget sterk. Journalistene bør derfor være seg dette bevisst og strebe etter å alltid opplyse om hvem de har brukt som kilder der dette lar seg gjøre.

Særlig innenfor den politiske journalistikken bør anonyme kilder benyttes med varsomhet. Man er her inne på kildevernets kjerneområde. At mediene skal ha en mulighet til å kunne kontrollere de styrende organer er det viktigste hensynet bak pressens adgang til å beskytte sine kilder. Derfor må kildevernets *rettslige* beskyttelse her stå sterkt, men kildevernet krever uansett ”stor grundighet og aktpågivenhet fra redaktørenes side”, som det heter i Ytringsfrihetskommisjonens utredning.¹⁰⁶ Det er vanlig at journalistene i saker fra politikken oppgir at de har sine opplysninger fra en ”sentralt plassert kilde”, ”fremtredende observatør”, eller lignende. Dette kan gi nyhetene et skinn av troverdighet, men man mister adgangen til å konfrontere kildene med det de skal ha sagt. Når kildene er anonyme vil seeren eller lytteren også miste muligheten til å tolke informasjonen i lys av hvem kildene er. Det er og lett å kamuflere egne politiske eller personlige agendaer bak en utstrakt bruk av anonyme kilder.

En annen ulempe med en ukritisk bruk av skjulte kilder er at de såkalte profesjonelle

---

¹⁰⁴ Jon Gangdal, Wolfsdal & Partnere 2000 s. 25

¹⁰⁵ Sigurd Høst og Gunnar Bodahl-Johansen 2001 s. 63

¹⁰⁶ NOU 1999:27 s. 58

kildene vil få større innflytelse. De profesjonelle kildene er kommunikasjonsrådgivere og PR-byråer som bruker pressen til å fremme sine oppdragsgiveres interesser. Å gi redaksjonene negativ informasjon om sine motparter kan være et effektivt virkemiddel for å vinne frem med egne saker. Dersom de nyhetsformidlende organer tillater disse byråene å gjøre dette anonymt kan dette middelet lett misbrukes. Dette har også blitt problematisert i litteraturen, bla. av Sigurd Allern, som i mange år var redaktør i Klassekampen og som nå er forsker ved Institutt for Journalistikk. Han hevder at selvstendig, undersøkende og kildekritisk journalistikk ikke er regelen, men unntaket.¹⁰⁷ I et medieklima der kildevernet nær sagt strekkes ut til alle og enhver kan det være fristende for ulike aktører å utnytte dette for å fremme egen sak uten å selv behøve å stå frem. Dette kan føre til at pressen reduseres til å være et middel som andre aktører kan utnytte til sin fordel. Også i Ytringsfrihetskommisjonens utredning uttrykkes det bekymring over at det ser ut til å være en økende tendens til å bruke anonyme kilder¹⁰⁸ Det påpekes også at ”tendensen til å forveksle hovedregelen (som bør være en åpen kildebruk) med unntaket er svært uheldig”.

5.2 Står kildevernet for sterkt?

Som nevnt i innledningen kan kildevernet gå på bekostning av andre viktige hensyn. Det kan derfor settes spørsmålstegn ved den sterke stillingen pressens vitneprivilegium har fått etter Goodwin-dommen og den nevnte kjennelsen i Rt. 2002 s. 489.

En innvending mot at journalister skal ha en så vid adgang til å beskytte sine kilder er at kildevernet får et meget videre omfang enn det de prinsipielle hensynene bak reglene tilsier. For eksempel har det i forbindelse med høyt profilerte straffesaker blitt fremsatt påstander om at ansatte i politiet har solgt opplysninger til VG og Dagbladet.¹⁰⁹ Så lenge domstolene ikke kan pålegge journalisten å forklare seg om hvor han har sine opplysninger fra, vil dette være meget vanskelig å dokumentere. Kildevernet fungerer i slike tilfeller ikke som et middel til å bringe kritikkverdige forhold frem i lyset, men gjør det tvert i mot mulig å skjule kritikkverdige og ulovlige forhold slik at praksisen kan fortsette. I undersøkelsen til Sigurd Høst og Gunnar Bodahl-Johansen kommer det

---

¹⁰⁷ Sigurd Allern 1997 s. 254

¹⁰⁸ NOU 1999: 27 s. 58 med videre henvisninger

¹⁰⁹ Sigurd Høst og Gunnar Bodahl-Johansen 2001 s. 41

frem at de aller fleste av de spurte journalistene opplever at de har konkurranse om nyhetsstoffet.¹¹⁰ Dette kan medføre en mer aggressiv jakt på opplysninger som kan gjøre det fristende for nyhetsjournalistene å ta i bruk slike metoder.

Den sterke konkurransen mellom de ulike medieorganene har ført til at journalistikken dreies i en mer tabloid retning. Oppslag som avslører pikante detaljer om offentlige personers privatliv er ”godt” nyhetsstoff i den forstand at det effektivt fanger folks interesse. I journalistens jakt på slike avsløringer vil det være fristende å benytte seg av metoder som ikke fortjener rettsvesenets beskyttelse. Også innenfor kriminaljournalistikken vekker detaljer rundt de involverte personers privatliv interesse hos leserne og publikum. I medienes dekning av Orderudsaken brukte tabloidavisene mye spalteplass på personkarakteristikker av både de siktede i saken og av ofrene.¹¹¹ Det kunne virke som om hovedfokuset var å grave etter negative opplysninger om de involverte personers fortid. Kildevernet fungerer da først og fremst som et middel for å selge flere aviser eller få høyere seertall, og ikke som en forutsetning for medienes mulighet til å fylle sin kontrollfunksjon.

I Rt. 2002 s. 489 var det navnet på en kjent person som hadde lekket ut til pressen. Reporteren var ikke avhengig av denne opplysningen for å lage innslaget, men ønsket å verifisere den informasjonen han hadde fått fra forsikringsselskapet. Der hadde han fått opplyst at en kjent person fra det øvre sosiale sjikt ble etterforsket for forsikringssvindel. Som også Kjæremålsutvalget legger vekt på er kildekritikk en viktig del av det journalistiske arbeidet, men etter mitt syn burde kilden nøydt seg med å bekrefte at opplysningene reporteren hadde fått, stemte. Det kan neppe ha vært nødvendig å navngi kvinnen som var under etterforskning. Og selv om en reportasje om forsikringssvindel er av interesse for allmennheten, var man vel neppe innenfor kildevernets kjerneområde i denne saken. Retten fremhever at brudd på taushetsplikten i politiet er et betydelig problem som det er viktig å få gjort noe med. Likevel valgte den altså å ikke pålegge vitnet å avsløre sine kilder.

Det kan etter mitt syn settes spørsmålsteget ved om dette var et heldig resultat. At de ansatte i politiet kan røpe identiteten til personer som er under etterforskning, nærmest uten risiko for seg selv, er et meget uheldig signal å sende til de ansatte i politiet. Retten la stor vekt på at kvinnens navn ikke fremgikk i reportasjen. Etter mitt syn burde ikke

---

¹¹⁰ Sigurd Høst og Gunnar Bodahl-Johansen 2001 s. 55

¹¹¹ Jon Gangdal, Wolfsdal & Partnere s. 2000 s. 25

dette tillegges for stor vekt, det underbygger bare det faktum at opplysningen ikke var nødvendig for å lage reportasjen.

Jeg tror at den negative effekten et motsatt resultat ville fått ikke nødvendigvis er så stor. Potensielle kilder som ønsker at pressen skal sette fokus på kritikkverdige forhold, eller som selv kommer med kritikk av offentlig eller privat virksomhet, har etter gjeldende rett nærmest en absolutt anonymitetsrett.

I Goodwin-saken fikk også kildevernet gjennomslag på bekostning av de hensyn som talte for vitneplikt. Dette til tross for at de opplysningene pressen hadde mottatt stammet fra en rapport som var stjålet fra bedriften. I tillegg forelå det brudd på taushetsplikten. Den samfunnsmessige betydning av at opplysninger om et datafirmas sviktende økonomi gjøres kjent kan heller ikke sies å være særlig stor. Når vitnet likevel ikke trengte å avsløre sine kilder i denne saken får kildevernet et meget omfattende vern etter EMK.

Både norske domstoler og EMD skal legge et langsiktig perspektiv til grunn for sine avgjørelser. EMD sier i Goodwin-saken at "limitations on the confidentiality of journalistic sources call for the most careful scrutiny by the Court". Etter mitt syn kan det virke som om de negative konsekvenser for pressefriheten et pålegg om vitneplikt i en konkret sak vil få, nok overdrives noe. I saker der kilden ikke har bidratt med opplysninger som det var av samfunnsmessig betydning å få gjort kjent, som etter mitt skjønn var tilfelle både i Rt. 2002 s. 489 og i Goodwin-saken, vil ikke et pålegg om vitneplikt nødvendigvis gjøre at fremtidige kilder som sitter på slike opplysninger vil avstå fra å gi disse til pressen. Man kan vel anta at de som setter seg inn i rettstilstanden på dette feltet også vil evne å se denne distinksjonen.

5.3 Er de gjeldende kildevernreglene hensiktsmessige?

Vær Varsom-plakaten pkt. 3.5 lyder som følger: "*Oppgi ikke navn på kilde for opplysninger som er gitt i fortrolighet, hvis ikke dette er uttrykkelig avtalt med vedkommende*". Kildevernet er altså beskyttet også av pressens egne etiske retningslinjer, og det åpnes ikke for at det kan gjøres noen unntak fra dette prinsippet.

I saker der retten pålegger journalister å avsløre sine kilder har det vist seg at de føler seg sterkere bundet av denne yrkesetiske normen enn av norsk lov og derfor nekter å

forklare seg til tross for pålegget.¹¹² At kildene skal beskyttes regnes som et så viktig prinsipp, og motforestillingene mot å bryte dette prinsippet er så sterke, at trusselen om rettergangsstraff ikke har den ønskede preventive effekt. Denne formen for sivil ulydighet møter solid støtte fra resten av profesjonen. Lovbestemmelsene som regulerer massemedienes kildevern kan derfor kritiseres for å være lite hensiktsmessige. Det er i dag liten harmoni mellom lovlverket og journalistenes og redaktørenes praksis.

Man har altså den uheldige situasjon at kildevernbestemmelsene ikke blir respektert av pressen. Pressen har valgt å sette seg selv over de vurderinger som er foretatt av lovgiver, og er ikke villige til å rette seg etter domstolenes avveininger i den enkelte sak. Når pressen opptrer som den gjør, blir de hensyn som ligger bak adgangen for domstolene til å gjøre unntak fra kildevernet ikke tilgodesett.

Å ilegge det enkelte vitnet bot har vist seg å være et lite effektivt middel for å få mediene til å rette seg etter rettens avgjørelser. Disse bøtene dreier seg normalt om nokså beskjedne beløp. Å heller straffe foretaket kan tenkes å være et bedre virkemiddel for å tvinge pressen til å respektere rettsavgjørelser enn å bøtelegge den enkelte medarbeider. Hjemmelen for å idømme foretaksstraff er strl. § 48a. Straffereaksjonene er bøter og å frata et foretak retten til å utøve en virksomheten eller visse former av den. I Rt. 2001 s. 837 ble Aftenposten AS idømt rettergangsstraff etter strl. §§ 48a og 48b. I denne saken hadde Aftenposten nektet å rette seg etter et rettskraftig pålegg om å utlevere fotografier og negativer som var antatt å ha bevisverdi i etterforskningen av en drapssak. Jeg kjenner derimot ikke til noen saker der et medieorgan er blitt idømt foretaksstraff fordi en av de ansatte har nektet å etterkomme et vitnepålegg.

De fleste medieorganer er i dag kommersielt drevne virksomheter, så en trussel om bøter rettet mot foretaket vil kunne ha en preventiv effekt dersom beløpene er store nok. Jeg vil også anta at å nekte mediebedrifter å utgi aviser eller drive kringkasting også vil kunne være et meget effektivt middel for å få redaksjonene til å endre praksis. Å måtte legge ned driften er naturligvis noe foretakets ledelse vil strekke seg langt for å unngå. En slik reaksjon kan imidlertid smake av sensur og derfor være betenkelig ut i fra hensynet til ytringsfriheten og en fri presse. Det kan tenkes at domstolene av den grunn vil vike tilbake fra å idømme slike reaksjoner.

For at en straffereaksjon i det hele tatt skal kunne rettes mot foretaket er det et vilkår at den ansatte har *handlet på vegne* av foretaket, jf. strl. § 48a, første ledd. I følge

---

¹¹² NOU 1988: 2 s. 15

Redaktørplakaten¹¹³ skal en redaktør, så lenge han holder seg innenfor utgivelsens grunnsyn, stå fritt til å forme avisens meninger, ”*selv om de i enkeltspørsmål ikke deles av utgiveren eller styret*”. Hensikten er å sikre redaksjonen selvstendighet i forhold til avisens ledelse. Man ønsker ikke at styret eller eierne av et medieforetak skal kunne instruere de ansatte i redaksjonelle spørsmål. Det ville legge uheldige bånd på den frie og uavhengige presse.¹¹⁴ Denne innvendingen står imidlertid neppe i veien for at en medarbeider som har begått et lovbrudd i forbindelse med sitt journalistiske virke, kan sies å ha handlet på vegne av foretaket, selv om foretakets ledelse ikke kan instruere redaksjonen i enkeltspørsmål om avisens innhold. Dette ble lagt til grunn av Høyesterett i Rt. 1998 s.652.

I tillegg til kravet om at den ansatte har handlet på vegne av styret, skal det ved vurderingen av om foretaksstraff skal benyttes legges vekt på om foretakets ledelse kunne ha forebygget den straffbare handlingen ved å instruere medarbeideren, jf. strl. § 48b litra c. Videre skal det etter bestemmelsens litra a legges vekt på om foretaksstraff vil kunne virke preventivt.

Det er ikke sannsynlig at foretaket kan avverge lovbruddet når en av de ansatte først har fått et pålegg om å forklare seg, men nekter å rette seg etter dette. Ledelsen har begrenset mulighet til å fremtvinge en forklaring fra den enkelte medarbeider. Det er vel grunn til å tro at journalisten uansett vil føle seg sterkere bundet av de nevnte yrkesetiske prinsipper om kildevern.

Spørsmålet om foretaket hadde mulighet til å forebygge lovbruddet henger delvis sammen med spørsmålet om straffen vil ha en preventiv effekt. Det er i de tilfellene hvor foretakets ledelse har mulighet til å øve kontroll over medarbeiderne og avverge at lovbrudd finner sted, at straffen i størst mulig grad vil virke preventivt. Hvis ledelsen ikke har en slik mulighet har det lite for seg å straffe foretaket. Men selv om foretaket har begrensede muligheter til å få journalisten til å forklare seg i den enkelte sak, vil det ha mulighet til å lage retningslinjer om hvordan medarbeiderne skal utføre sitt arbeid, og herunder deres bruk av anonyme kilder. Dette vil, i et mer langsiktig perspektiv, forebygge at spørsmålet om mediene skal pålegges å avsløre sine kilder kommer på spissen. Jeg vil derfor ikke se bort fra at Høyesterett vil bruke foretaksstraff også i saker

---

¹¹³ Redaktørplakaten er en erklæring utformet av Norsk Redaktørforening og Norske Avisers Landsforbund som fastsetter redaktørens rettigheter og plikter.

¹¹⁴ Jensen 1999 s. 225

som direkte går på brudd på vitneplikten, og at dette over tid vil kunne endre medienes kildebruk.

Et annet alternativ som har blitt vurdert er om lovgiver skal innføre et absolutt kildevern. Mindretallet i kildevernutvalget gikk inn for at domstolene ikke skulle ha noen adgang til å gjøre unntak fra hovedregelen om kildevern.¹¹⁵ Det ville ha et forbud mot at mediene skal kunne pålegges å avsløre sine kilder. Disse utvalgsmedlemmene, som representerte pressens organisasjoner, fremhevet at rettstilstanden da ville samsvare med pressens egen uavbrutte praksis. De la også vekt på at en full anerkjennelse i lovgivningen av denne etiske overbevisningen ville ”være av vesentlig betydning for hele tillitsforholdet mellom publikum og presse”. Videre heter det at pressens medarbeidere oppfattet kildevernet som en ubrytelig norm og en ”særlig viktig del av det profesjonelle fellesskap”. Etter deres syn ville redaktøransvaret og alminnelige straffe - og erstatningsregler ivareta ”de viktigste hensynene på de områder hvor spørsmålet om rettslig ansvar har aktualitet”.

Forslaget om å innføre en helt unntaksfri regel fikk likevel ikke tilslutning fra utvalgets flertall, og heller ikke av departementet.

Et absolutt kildevern innebærer heller ikke, slik jeg ser det, en ideell rettstilstand, men det er i og for seg ikke et ukjent fenomen innenfor prosessretten at en regel som skal ivareta viktige prinsipper vil få negative virkninger i den enkelte sak. Et eksempel er regler om bevisavskjæring. Dersom det for eksempel er foretatt en legemsundersøkelse i strid med strpl. § 157, kan resultatet av denne ikke legges frem som bevis i en straffesak. De viktige personvern hensyn bak regelen vil da gå foran hensynet til sakens opplysning og dermed kunne stå i veien for domstolenes mulighet til å treffe en materielt riktig avgjørelse. På samme måte vil et absolutt kildevern gi en effektiv beskyttelse av demokratiske prinsipper, mens viktige hensyn i en konkret sak kan bli skadelidende.

---

¹¹⁵ NOU 1988: 2 s. 15

6 Kilder

6.1 Litteratur

Allern, Sigurd. *Når kildene byr opp til dans: et søkelys på profesjonelle kildeorganisasjoners mediestrategier og nyhetsinnflytelse*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk, 1997

Andenæs, Johs. *Norsk straffeprosess*. B.1. 3.utgave. Oslo: Universitetsforlaget, 2000

Andenæs, Johs. *Almenprevensjonen – illusjon eller realitet? I: Kriminalitet og samfunn*. Johs Andenæs, Anders Bratholm og Nils Christie. Oslo: PAX FORLAG, 1969

Aubert, Vilhelm. *Om straffens sosiale funksjon*. Oslo: Universitetsforlaget, 1954

Bjerke, Hans Kr. *Straffeprosessloven*. B.1. Hans Kr. Bjerke, Erik Keiserud. Oslo: TANO, 1986

Bjerke, Hans Kr. *Straffeprosessloven*. B. 1. Hans Kr. Bjerke, Erik Keiserud. Oslo: TANO, 1996

Børresen, Erik. *Redaktøransvaret på Internett*. Oslo: Cappelen akademisk forlag, 2000

Christie, Nils. *Pinens begrensning*. Oslo: Universitetsforlaget, 1982

Eckhoff, Torstein. *Rettskildelære*. 5. utgave. ved Jan E. Helgesen. Oslo: Universitetsforlaget, 2001

Eggen, Kyrre. *Ytringsfrihet: vernet om ytringsfriheten i norsk rett*. Oslo: Cappelen akademisk forlag, 2002

Gangdal, Jon. *Mediedekningen av kriminalsaker generelt og "Orderudsaken" spesielt*. Jon Gangdal, Woldsdal & Partnere AS. Oslo: 2000

Hauge, Ragnar. *Straffens begrunnelser*. Oslo: Universitetsforlaget, 1996

Høgetveit, Einar. *Massemedienes kildevern*. I: *LoR*. 1992, s. 567-582

Høst, Sigurd. *Kulturforskjell og tilpasning*. Sigurd Høst, Gunnar Bodahl-Johansen. *IJ-rapport* 4/2001. Fredrikstad: Institutt for Journalistikk, 2001

Jensen, Pål. Når er foretaksstraff hensiktsmessig?. I: *LoR*. 1999, s.216-230

Møse, Erik. *Menneskerettigheter*. Oslo: Cappelen akademisk forlag, 2002

Rabben, Jon. *Pressens kildevern overfor domstolene*. I: *TfR*. Årg. 114 (2001), s. 196-256

Skoghøy, Jens Edvin A. *Tvistemål*. Oslo: Universitetsforlaget, 1998

Øy, Nils E. *Anonymitetsrett og kildevern*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk, 1994

6.2 Forarbeider

NOU 1988: 2 Kildevern og offentlighet i rettspleien.

Innst.O. nr. 28 (1998-99) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i rettergangslovene m.m (kildevern og offentlighet i rettspleien)

NOU 1999:27 "Ytringsfrihed bør finde Sted" Forslag til ny Grunnlov §100

Ot.prp. nr 55 (1997-98) Om lov om endringer i rettergangslovene m.m (kildevern og offentlighet i rettspleien)

Ot.prp. nr 68 (2002-2003) Om lov om endringer i lov 12. juni 1981 nr. 52 om verdipapirfond mv.

